

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Diplomová práce

Ruská inteligence v Československu

Bc. Kseniia Vorobeva

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Ruská inteligence v Československu

Bc. Kseniia Vorobeva

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk. CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Nikolaji Demjančukovi za pomoc při výběru tématu, cenné rady, velkou míru trpělivosti a lidský přístup.

Obsah

Úvod.....	1
Kapitola 1. Centra ruské emigrace	3
1.1 Francie: Paříž.....	4
1.2 Německo: Berlín.....	8
1.3. Království Jugoslávie: Bělehrad.....	12
1.4 Bulharsko. Sofie	16
Kapitola 2. Československá republika. Praha	21
Kapitola 3. Ruští lingvisté v Československu.....	39
2.1 Roman Osipovič Jakobson	40
2.2 Sergej Josifovič Karcevskij.....	43
2.3 Nikolaj Sergejevič Trubeckoj.....	46
Kapitola 4. Pražský lingvistický kroužek.....	51
3.1 Historie Pražské školy. Představitelé a základní teze	51
3.2 Hlavní díla Trubeckého, Jakobsona, a Karcevského.....	57
3.2.1 Nikolaj Sergejevič Trubeckoj.....	57
3.2.2 Roman Osipovič Jakobson	62
3.2.3 Sergej Josifovič Karcevskij.....	64
Závěr.....	68
Seznam použité literatury a pramenů	69
Resumé	77
Seznam příloh	78
Příloha č.1.....	1

Úvod

Ruská emigrace 20. století má pro světové dějiny velký význam. V historii ruské emigrace je několik období. Moje diplomová práce je věnována první vlně emigrace z Ruska do Československa v meziválečném období. V první kapitole se podíváme na rysy ruské emigrace, hlavní střediska emigrace v Evropě, jejich počet a sociální složení, podrobnější prozkoumáme emigrace do Prahy. V třetí kapitole se zaměříme na osud emigrantských vědců, kteří žili v Československu, nebo byli nějakým způsobem se zemí spojeni. Prostřednictvím osudů a aktivit ruských lingvistů, Romana Osipoviče Jakobsona, Sergeje Josifoviče Karcevského a Nikolaje Sergejeviče Trubeckého uvidíme, jak se vědecká činnost rozvíjela v pro ruské emigranty obtížném období. Poslední kapitola bude založena na činnosti Pražského lingvistického kroužku a příspěvcích ruských lingvistů.

Emigranti, kteří opustili svou vlast po roce 1917, se stali nositeli významné části kulturního dědictví předrevolučního Ruska, a poté se proměnili v samostatnou kulturu. V průběhu interakce různých kultur se obohacují kulturní procesy v různých oborech: výměna znalostí a idejí různých kultur významně podporuje jejich rozvoj, přispívá ke vzniku nových objevů v oblasti vědy a kultury. Proto účelem mé diplomové práce bude za pomoci studovaných a dostupných českých a ruských zdrojů zanalyzovat, jak došlo k interakci mezi kulturami Ruska a Československa, a co ruská emigrace do Československa přinesla. Obsahem bude také co, co přinesla i do světové kultury a vědy. Zvláštní pozornost budeme věnovat emigraci do Československa, zejména Praze jako středisku ruské emigrace a členům Pražského lingvistického kroužku, jmenovitě R.O. Jakobsonu, S.J. Karcevskému a N.S. Trubeckému, kteří byli spojeni s Československem ve své činnosti.

Historie ruské emigrace jako složitého a kontroverzního procesu je dnes velkým vědeckým a veřejným zájmem. Studium životních podmínek a aktivit, kulturního dědictví emigrantů v zahraničí je velmi aktuální.

Velký zájem o téma emigrace první vlny ruských a českých vědců se projevuje od počátku 90. let 20. století, kdy se otevřel přístup k archivům. Proto

jsem při psaní této diplomové práce zjistila, že na toto téma existuje mnoho českých a ruských zdrojů.

Ke studiu vybrané problematiky jsem použila několik metod. V první kapitole jsem používala komparativní metodu k porovnání center ruské emigrace, k identifikaci jejich shod a rozdílů. Ve zbytku práce jsem použila metodu interpretace, abych na základě životů a děl ruských lingvistů zjistila možnost uplatnění ruské emigrace v zahraničí, a vyjádřila příspěvek ruských lingvistů k založení Pražského lingvistického kroužku.

Kapitola 1. Centra ruské emigrace

První vlna ruské emigrace je důsledkem občanské války, která začala v roce 1918 a v návaznosti na 1. světovou válku trvala téměř šest let. Z vlasti odešli šlechtici, armáda, průmyslníci a podnikatelé, intelektuálové, duchovní a státní úředníci. V letech 1917-1922 opustilo Rusko více než dva miliony lidí.¹ Ze své rodné země odešly miliony lidí různého společenského postavení, povolání a sociálních skupin. Občané se rozjeli po celém světě. Mezi nimi bylo mnoho význačných a talentovaných představitelů ruské inteligence. Snažili se pokračovat v práci a tvorbě, i když byli daleko od své vlasti.

Doktorka historických věd L. D. Berezovaja identifikuje tři skupiny emigrace:

1. První skupina byla nejmenší. Jednalo se hlavně o diplomaty a podnikatele. To jsou ti, kteří pracovali nebo žili v zahraničí v roce 1917. Nevrátili se do Ruska, protože doufali, že přežijí těžké roky. Také v této skupině byli ti, kteří se nemohli vrátit do Ruska přes fronty první světové války: umělci na turné, ruští studenti a vědci na evropských univerzitách. Byla to nejméně úspěšnější (finančně a psychologicky), ale také nejmenší vrstva, která zůstala v emigraci.
2. Nejpočetnější a tragická skupina. Jednalo se o různorodé skupinky uprchlíků a příslušníků bílého hnutí, kteří museli v letech 1919-1920 opustit svůj domov. Za rok a půl bylo více než milion lidí nuceno opustit Rusko. Více, než polovina vojáků prožila strach, útěk a rozpad vazeb s rodinou a společností. Hlavní událostí tohoto období byla krymská katastrofa z listopadu 1920, kdy 150–160 tisíc lidí opustilo svou vlast na lodích.

Po masové evakuaci z jižních přístavů Novorossijska, Sevastopolu a Oděsy se začala krystalizovat základní skladba uprchlíků. Tady byly všechny sociální vrstvy společnosti: od rolníků a kozáků až po členy carské rodiny. Byli to lidé

---

¹ BEREZOVAJA, L. G. Kultura ruskoj emigracii. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

různých národů, profesí a věku. Opustili svou zemi bez peněz, bez budoucnosti. V této vrstvě uprchlíků převládala armáda.

3. Poslední skupina ruské emigrace byla vytvořena z inteligence. Zpočátku přišli tito lidé do Evropy s ustupujícími bílými armádami přes pobaltské státy, Polsko a Turecko. Hlavní událostí však bylo známé vyhnání inteligence v srpnu a září 1922²

„Filozofický parník“ - vyloučení velké skupiny inteligence ze sovětského Ruska v roce 1922 podle nařízení bolševické vlády. V srpnu až září 1922 bylo vyloučeno 161 představitelů inteligence.³ Po vyhlášení Ruské sovětské federativní socialistické republiky z roku 1921 přišli o občanství, což bylo potvrzeno a doplněno v roce 1924, dveře do Ruska se tak navždy uzavřely.⁴ Věřili však, že se brzy vrátí do své vlasti, a proto si zachovali jazyk, tradice a kulturu své rodné země.

První ruská emigrace otevřela Západu ruskou kulturu, která byla téměř neznámá. Od tohoto období začala důležitá fáze vztahů mezi Ruskem a Západem. Západ se stal útočištěm a zároveň centrem vyloučené kultury.

Geograficky tato emigrace z Ruska byla zaměřena především do zemí západní Evropy, proto první kapitola je zaměřena především na charakteristiku středisek ruské diaspory v Evropě jako center ruské kultury a vzdělanosti. Práce ukáže odlišnosti a schodu v činnosti těchto center. Hlavními centry ruské emigrace první vlny byly Paříž, Berlín, Bělehrad, Sofie a Praha.⁵

1.1 Francie: Paříž

---

² BEREZOVAJA, L. G. Kultura ruskoj emigracii. *Naučnaja elektronaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ BĚLOGVARDĚJEC. *Rusko v exilu*, s. 24.

Francie, bývalý spojenec Ruska v první světové válce, neposkytla Ruské bílé armádě významnou pomoc. Všechny naděje, že Francie pošle své vojska proti bolševikům, se nenaplnily. Proto se ruští emigranti domnívali, že povinností Francie bylo poskytnout ruským uprchlíkům nejvýhodnější podmínky pro život na její území. Francouzská vláda však neučinila žádné výjimky pro ruské emigranty.⁶

Když ruští emigranti se ocitli ve francouzských městech, měli problémy s hledáním zaměstnání a bydliště. Potřebovali víza a pracovní povolení, což neměl každý. Ale přesto pracovali, hledali řešení a riskovali, že budou deportováni ze země. Muži v produktivním věku většinou pracovali v továrnách nebo farmách, kde po ztrátách v první světové válce nebylo dost pracovních sil.

V polovině 20. let příliv emigrantů do Francie zesílil. Možnost relativně vysokých výdělků a lepších pracovních podmínek ve srovnání s balkánskými státy přitahovala ruské uprchlíky.⁷ Nejčastěji začínali s nekvalifikovanou prací, během tří měsíců dělníci se zaučili a mohli se počítat s vyšším platem.

Někteří vojáci a důstojníci pokračovali ve své vojenské kariéře ve Francouzské cizinecké legii, kam brali všechny ty, kteří měli vojenské zkušenosti. Nikdo nevyžadoval jejich dokumenty, každý byl spokojen s informacemi, které vojáci o sobě poskytli. Jednou z dalších hlavních oblastí činnosti ruských emigrantů z důstojnické komunity se stalo francouzské taxi.⁸

Poněkud obtížnější bylo najít práci pro lékaře a právníky. Francouzské zákony zakazovaly vykonávat praxi zahraničním odborníkům v jejich zemi. Ruské emigranty to však nezastavilo.

V polovině dvacátých let na předměstí Paříže bylo možné narazit na improvizovaná ruská sídla – chaty a malé domy postavené z improvizovaných

---

⁶ SMIRNOVÁ, N. *Dostoprimečatelnyje ruskije chramy i kladbišča*, s. 216.

⁷ VANDALOVSKAJA, M.G. *Russkaja emigrace XX věka 20 - 30e gody*, s.8.

⁸ PUTNA, M. C. *Rusko mimo Rusko: dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. s. 32.

stavebních materiálů. Sudy, bedny a další podobné předměty bylo možné koupit v továrnách za poměrně malý poplatek.⁹

Mnoho velkých podniků okamžitě pochopilo potřeby uprchlíků. Často bylo možné se setkat se školami pro ruské děti, knihovnami a jídelnami pro dělníky, postavenými francouzskými podniky.

Ruské organizace v Paříži hrály roli center ruské kultury, pomáhaly emigrantům zachovat si svůj jazyk, svou kulturu a způsob života. Největší z těchto organizací byly: „Ruská společnost červeného kříže“ a „Zemský městský svaz“ - které prováděly charitativní činnosti; „Zahraniční unie ruských osob se zdravotním postižením“, „Výbor pro pomoc pacientům s tuberkulózou“; "Výbor pro sociální pomoc ruským emigrantům“. V internacionálním městě Paříži bylo jasně cítit, že se Rusové snažili vyhnout asimilaci. Zachovali si svou národní kulturu, náboženství. Věřili, že se brzy vrátí do své vlasti, že jejich pobyt v cizí zemi je dočasný a nebude dlouho trvat. Četné ruské organizace a ruská pravoslavná církev v Paříži pomohly ruským emigrantům udržovat tradice, izolovat sebe a svůj svět od cizinců a cizího vlivu. Asimilace Rusů probíhala pomalu a s velkými obtížemi, výjimkou byly děti velkého počtu ruských emigrantů, které neměly dostatek ruských škol. Studovaly ve francouzských školách a od dětství se učily francouzsky. Následně se pro ně francouzština stala skoro mateřským jazykem.¹⁰

Vytvoření kulturních center kolem knihoven, nakladatelství, vzdělávacích institucí odpovídalo kulturnímu poslání ruské emigrace, neboť poskytovali jakousi „ochranu“ před jiným kulturním prostředím, přispěli k zachování kulturních tradic. Bylo vytvořeno tolik ruských institucí, že člověk by se mohl narodit, studovat, oženit se, pracovat a zemřít, aniž by řekl slovo ve francouzštině. Mezi emigranty byl dokonce takový vtíp: „Paříž je dobré město, jen je zde příliš hodně Francouzů.“¹¹

---

⁹ KREJD, M. *Poety pařížskoj noty*, s. 25.

¹⁰ VANDALOVSKAJA, M.G. *Russkaja emigrace XX věka 20-30e gody*, s.9-10.

¹¹ BEREZOVAJA, L. G. *Kultura russkoj emigracii. Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

Ve francouzské společnosti se postupně začal formovat koncept ruské emigrace jako její součásti. A navzdory deportaci ruských uprchlíků francouzským státem, jejichž cílem bylo vrátit co nejvíce emigrantů do Ruska, se nálada francouzské společnosti vyvinula jinak. Proto přizpůsobování Rusů francouzským poměrům bylo obtížným procesem. Ale emigranti se postupně etablovali jako dobří pracovníci, talentovaní podnikatelé. Nebáli se žádné práce a často slavili úspěch.

Emigranti dosáhli v podnikání hodně. Objevila se ruská vydavatelství, které publikovaly noviny, učebnice, staré klasiky a díla moderních spisovatelů.

Francouzi se zajímali o ruskou inteligence, o jejich kulturu. Tak začal dialog dvou kultur. Proces emigrace velmi poškodil Rusko a přesunul centrum jeho intelektuálního a kulturního potenciálu do zahraničí. Ruští vědci pracovali ve prospěch hostitelské země a samotné vědy. Umělci obou zemí malovali obrazy vedle sebe a účastnili se společných výstav. Ruské divadlo dobylo francouzské hlavní město. Emigrantští herci hráli v nejvyhlášenějších francouzských filmech. Ruská baletní škola se stala dominantní v celé Evropě. Ve stručné informaci lze zmínit pouze malou část Rusů, které žili a tvořili ve Francii a přispěli francouzské, ruské i světové kultuře.

Hraběnka Sophia de Segur, rozená Rostopčina – dcera moskevského starosty F. Rostopčina, se v roce 1917 přestěhovala se svým otcem do Francie. Zde se stala slavnou spisovatelkou pro děti, s jejímiž knihami vyrostla více než jedna generace francouzských dětí.

Sergej Ďaghilev – na začátku XX století pozvedl ruskou kulturu a umění na světovou úroveň. V roce 1906 uspořádal výstavu ruských umělců v Paříži, v roce 1907 - hudební salon, v roce 1908 - výstavu dekorativního umění a od roku 1910 - balet Ruské sezóny. Díky němu se jména ruských umělců stala známými nejprve ve Francii a poté na celém světě. To byli takové lidé jako L. Bakst, M. Vrubel, D. Burliuk, M. Larionov, N. Gončarova, A. Javlenskij a skladatelů N. Rimský-Korsakov, S. Rachmaninov, A. Glazunov, I. Stravinskij, zpěvák F. Šaljapin, vynikající baletní tanečníci V. Nižinský, A. Pavlova, T. Karsavina, I. Rubinstein.¹²

---

¹² BEREZOVAJA, L. G. Kultura ruskoj emigracii. Naučnaja elektronnaja biblioteka

Velmi obtížně lze uvádět jakékoli počty ruských emigrantů ve Francii, všude jsou uvedeny různé údaje, ale na základě analýzy emigrantských periodik a oficiálních statistik je možné vypočítat, že počet ruských emigrantů ve Francii se v meziválečném období pohyboval od 70 do 120 tisíc lidí.¹³ Kvantitativní ukazatele dosahují svého vrcholu v polovině dvacátých let, postupně nastal pokles až na minimální počty před druhou světovou válkou a okupací Francie. Důvodem byla složitá ekonomická a později politická situace, která vedla k emigraci některých Rusů do zemí Jižní a Severní Ameriky. Obtížné materiální podmínky většiny ruských emigrantů vedly k vysoké úmrtnosti a nízké porodnosti, takže se jejich počet přirozeně snížil.¹⁴

1.2 Německo: Berlín

V letech 1921-1924 Berlín byl předním intelektuálním a literárním centrem západní Evropy. Během těchto let se asi tři sta šedesát tisíc přistěhovalců z Ruska se nacházelo v německém hlavním městě.¹⁵

Mezi nimi byli vojáci, obchodníci, spisovatelé, umělci lidé bez konkrétních povolání, kteří se ocitli v zahraničí. V Berlíně vytvářeli zvláštní komunitu: otevřeli ruské obchody, banky, školy, veřejné organizace. Ale původně byli ruští emigranti relativně dost izolováni od místního obyvatelstva.

KiberLeninka [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

¹³ CHRISANFOV, V. I., TURYGINA, N. V. O historiografii voprosa o čislennosti russkoj emigracii v 1920-1930. Vestnik SPbGU [online]. 2014(3), 17-27 [cit. 2020-01-22]. Dostupné z: <http://vestnik.spbu.ru/html14/s02/s02v3/02.pdf>

¹⁴ CHRISANFOV, V. I., TURYGINA, N. V. O historiografii voprosa o čislennosti russkoj emigracii v 1920-1930. Vestnik SPbGU [online]. 2014(3), 17-27 [cit. 2020-01-22]. Dostupné z: <http://vestnik.spbu.ru/html14/s02/s02v3/02.pdf>

¹⁵ SOROKINA, V.V. *Russkij Berlín*, s. 7.

Slavný ruský spisovatel Andrej Bělyj ve své eseji neskrývá pocit nepohodlí v Německu: „Bohužel, uvědomil jsem si zbytečnost současných představení v Berlíně. Zdá se mi, že kulturní práce je za daných podmínek sotva možná; to je skutečnost vnímání – nic víc. Vím, že v Berlíně je tolik studentů; mládež moderního Ruska (intelektuální a pracovní) je mi známá; byl jsem s ní v kontaktu; nikdo se mě neptal na otázky ohledně komunismu nebo bělogvardějstva v mém představení; a nevypadal jsem jako cizinec. Jsem zde v Berlíně, často se cítím jako cizí, nepochopený, zbytečný; a neznám mládež.“¹⁶ Podobný názor sdíleli i další Rusové v Berlíně.

Po určité době se však objevují další názory na interakci těchto dvou kultur.

„Kulturní život v Berlíně byl obohacen filmy Ejzenštejna, literaturou Majakovského, Erenburgu. V uměleckých galeriích se setkávali, diskutovali, vynalézali, experimentovali...Vytvářeli novou společnost, která v historii lidstva zanechala výraznou stopu. Kontakty různých kultur měly významný dopad na vytváření nových uměleckých technik celé doby.“¹⁷

V 20. letech 20. století působila v Berlíně také tři stálá ruská divadla: Ruský romantický balet, Modrý pták a Ruské divadlo Vaňka-Vstaňka. Významnou událostí v Berlíně byla ruská umělecká sezona, když ruská divadla hostovala v zimě 1922-1923.¹⁸

„V ruském Berlíně byl literární život také intenzivní. Byl to jeden z nejdůležitějších rysů, který byl jedinečný a neměl žádné analogy v jiných diasporách. Byly rozvíjeny redakční a nakladatelské činnosti, konaly se literární večery a setkání a byly vytvořeny asociace spisovatelů a kluby. Právě tyto formy pomohly vytvořit kulturní pole, které se stalo nezbytnou podmínkou pro

---

¹⁶ BĚLYJ, A. *O Rossii v Rossii a o „Rossii“ v Berlíně*, [online], [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: <http://berlinberegade/o-zhurnale/2-2018r/andrej-bely/>

¹⁷ SOROKINA, V.V. *Russkij Berlín*, s. 7.

¹⁸ Tamtéž, s. 94-96.

pokračování tvůrčí činnosti v rodném jazyce. Hlavním cílem byla odolnost vůči asimilaci a zachování jejich původní kultury. “¹⁹

V Berlíně bylo tolik Rusů, že slavné nakladatelství vydalo ruské průvodce po Berlíně. Mnoho Rusů žilo v západní části města, kde působilo šest bank, 87 nakladatelství, tři deníky a 20 knihkupectví. Po městě jezdili ruské taxikáři, ve městě se otevírali ruské kavárny a restaurace.

Podle statistických studií tvořilo v předválečném období rusky mluvící populace v Německu 18 až 20 tisíc lidí. Pokud mluvíme o ruské populaci v Německu na začátku dvacátých let, pak jeho počet samozřejmě nebyl konstantní a činil přibližně jeden a čtvrt milionu.²⁰

Na počátku 20. let. v Berlíně byla otevřena dvě ruská gymnázia.²¹ První byl založen v roce 1921. Studium probíhal odpoledne v prostorách německé soukromé školy. Druhý gymnázium byl vytvořen podle vzoru německých škol v Petrohradě, měl klasické, obchodní oddělení a internátní školu. Absolventi těchto gymnázií měli právo na nastup do vysokých škol v Německu. V Berlíně navíc fungovala základní škola pro chudé děti přistěhovalců.

Také byla aktivní činnost vědců. V hlavním městě Německa byli vytvořeny různé výzkumné instituce a veřejné organizace vědců: Ruská akademická skupina, Svobodná teologická a filozofická akademie, Ruská filozofická společnost, Ruský vědecký institut, Společnost ruských inženýrů v Německu, Společnost ruských lékařů a Hospodářský kabinet.

Masová emigrace Rusů po říjnové revoluci byla vynucena a emigranti ji považovali za dočasnou. V Německu se začátkem 20. let. vytvořila velká ruská komunita. Někteří ruští emigranti v Německu 20. let. žili z minulosti a snili o rychlém návratu do vlasti.

---

¹⁹ TSFASMAN, A.B. „Russkij Berlín“ načala 1920 let: izdatelskij bum. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 5-11-2019]. Dostupné z:

<https://cyberleninka.ru/article/n/russkiy-berlin-nachala-1920-h-godov-izdatelskiy-bum/viewer>

²⁰ SOROKINA, V. V. *Russkij Berlín*, s. 9.

²¹ SOROKINA, V. V. *Russkij Berlín*, s. 10.

Na konci roku 1923, kdy se hospodářské podmínky berlínského života prudce zhoršily, někteří lidé se přesunuli dále na západ do jiných center ruské emigrace.²² Vydavatelská činnost Rusů v Německu přesto pokračovala v následujících letech, i když ne v takovém měřítku. Přes relativně krátkou dobu existence ruského Berlína to mělo, vzhledem k intenzitě kulturního života a eventualitě, určitý vliv nejen na němčinu, ale také na celou západní kulturu. Toto období se vyznačuje jistým druhem duchovního prolínání tvůrčího vědomí ruských a německých umělců, sochařů, filozofů, spisovatelů: Karl Einstein a V. Kandinskij, T. Mann, N. Merežkovskij, A. Remizov; Walter Benjamin a Asi Latsis; B. Brecht a S. Tretjakov.²³

Berlín byl nazýván literárním městem ruské emigrace. Žili a pracovali zde slavní autoři: A. Tolstoj, M. Gorký, B. Pasternak, A. Belýj, V. Nabokov, V. Šklovskij, A. Remizov, G. Ivanov a mnoho dalších. Mezi spisovateli, kteří navštívili Berlín, byli V. Majakovskij, S. Jesenin, M. Cvětajevová.

Spisovatelé v zahraničí měli hodně problému. Neměli mnoho čtenářů, protože kolem roku 1924 jejich knihy nebyly přijaty v Rusku.²⁴ Aby se živili, spisovatelé psali články, různé eseje a recenze pro noviny a časopisy. Ale těchto dodatečných příjmů nestačilo na živobytí. Proto většina z nich hledala finanční pomoc od různých emigrantských organizací. Dalším zdrojem příjmů bylo vystoupení s projevy, ale nedostatečná znalost cizích jazyků nedávala možnost oslovit širokou veřejnost. V tomto ohledu ruští spisovatelé a myslitelé, kteří měli německé vzdělání a dobrou znalost německého jazyka, měli více příležitostí k seberealizaci. Příkladem jsou takové autoři jako S.L. Frank, S.J. Hessen, D.I. Čyževskij a F.A. Stepun.

Celkově ruská diaspora v Německu často si vzpomínala na svou vlast a chtěla se vrátit do Ruska, protože málo komunikovali s Němci v celkovém měřítku. Proto

---

²² SOROKINA, V. V. *Russkij Berlín*, s. 333.

²³ SOROKINA, V. V. *Russkij Berlín*, s. 333.

²⁴ BEREZOVAJA, L. G. Kultura ruskoj emigracii. Naučnaja elektronaja biblioteka KiberLeninka [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z: http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

ruští emigranti žili ve své izolované společnosti, nejvíce se zajímali o svoji problémy a o události v Rusku.

Sbližování mezi Německem a Sovětským Ruskem v důsledku Rapalské smlouvy²⁵, růst nacionalistických tendencí v německé politice, ekonomické potíže a postupná ztráta nadějí emigrantů na brzký návrat do jejich vlasti přispěly k jejich další emigraci na Západ a Východ.

1.3. Království Jugoslávie: Bělehrad

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců se stalo dalším významným centrem ruské emigrace. Je třeba poznamenat, že veřejnost a vláda velmi ochotně a bez předsudků přijaly uprchlíky z Ruska. Existovalo pro to několik důvodů. Za prvé, nový stát potřeboval odborníky, učitele, vědce i armádu. „Země byla zničená světovou válkou a ztratila většinu své inteligence, měla 79,5% negramotné populace, proto velmi potřebovala vzdělané kulturní lidi, vysoce kvalifikované odborníky, loajální a ochotné spokojit se s relativně skromnými životními podmínkami.²⁶

Za druhé, král Alexander Karađorđević dostal vzdělání v Rusku.²⁷ Proto dobře znal ruskou kulturu a jazyk. Království Srbů, Chorvatů a Slovinců bylo Rusku zavázáno za spojeneckou podporu v první světové válce. Velkou roli hrály i oficiální a rodinné vazby srbské monarchie s Romanovou dynastií. Alexandrovny tety z matčiny strany – Milica a Anastasia – byly provdány za velkovévody Nikolaje Nikolajeviče a Petra Nikolajeviče.

---

²⁵ Tamtéž.

²⁶ ARSENJEV, A., KIRILLOVA, O., SIBINOVICH, M. *Russkaja emigracia v Jugoslavii*, s. 44.

²⁷ BONDAREVA, E. A., MUHACOV, U. V. *Russkaja emigracia v Jugoslavii*. Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka (1920-1945), [online]. [cit. 30-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-emigratsiya-v-yugoslavii-1920-1945/viewer>

Úřady zemí udělaly všechno pro to, aby přijaly ruské uprchlíky. Byly však potíže se získáním stálého zaměstnání, s výplatami. Důvodem bylo zejména velké množství přistěhovalců z Ruska, kteří se ocitli na Balkáně.

Celkový počet ruských uprchlíků určit přesně je těžké. V různých letech se počet Rusů v Jugoslávii lišil, protože přes tyto země existovala stálá tranzitní cesta z Turecka a Bulharska do Evropy. Většina vědců se shoduje na počtu 44 tisíc lidí v období 1922-1923, když byla ruská emigrační diaspora největší. V následujících letech počet se mírně snížil a v pozdních dvacátých až třicátých letech 20. století žilo v Jugoslávii asi 30 tisíc ruských emigrantů. Do roku 1940 počet klesl na 18–19 tisíc lidí.²⁸

Jugoslávie všemi možnými způsoby pomáhala ruským emigrantům, na což se částečně odrazilo v její domácí a zahraniční politice. Pod vedením významného slovanského učenice Alexandra Běliče byla zřízena Státní komise pro ruské uprchlíky, aby jim poskytla materiální a morální podporu.

Obecný názor lidí formuloval předseda Rady ministrů Nikola Pašič: „... Pokud jde o Rusko, o této záležitosti dobře víte. My, Srbové, stejně jako naši další bratři, které jsme byli schopni osvobodit a sjednotit, jsme všichni vděční velkému ruskému lidu. Přispěchal nám na pomoc od možné záhuby, kterým Rakousko-Uhersko nám vyhrožovalo při vyhlášení války. Kdyby to Rusko neučinilo, kdyby se nepostavilo na naši obranu, zemřeli bychom ... (Rusko) přivedlo své spojence a byli jsme zachráněni před zničením. Na to nesmíme zapomenout. Nyní jsme přijali ruské emigranty a přijímáme je bez ohledu na to, ke které straně patří, do toho nezasahujeme. Přejeme jim pouze, aby zůstali u nás, přijmeme je jako naše bratry a ať mají svobodu ...“²⁹

Většina ruských uprchlíků v Jugoslávii pocházela z horních vrstev společnosti. Úroveň jejich sociálního postavení se zhoršila. „Tomuto rozkladu byli vystaveni jak jednotliví zástupci, tak celé skupiny, což končilo řadou individuálních

---

²⁸ BONDAREVA, E. A., MUHACOV, U. V. Russkaja emigracija v Jugoslavii. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka (1920-1945)*, [online]. [cit. 30-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-emigratsiya-v-yugoslavii-1920-1945/viewer>

²⁹ Tamtéž.

lidských dramat, kteří nebyli zvyklí na deprivaci, chudobu a sociální marginalizaci“.³⁰ Jugoslávie, kde žilo více než polovina pravoslavné populace, se stala důležitým duchovním místem, protože nedaleko Bělehradu v roce 1921 Metropolita Antoni založil ruskou pravoslavnou církev mimo Rusko.³¹

Jugoslávie byla také jediným státem, který na své území přijal část bělogvardějské armády.³² V Bělehradě, velitelství carské armády pod vedením generála Wrangela. Tato okolnost určila sociální a politické složení této části ruské diaspory: převahu armády a monarchistů. Srbský historik Miroslav Jovanovič uvádí, že z Ruska emigrovalo 15–20 % důstojníků, 6–7 % učitelů, přibližně 5% zdravotnických pracovníků a přibližně 8–10 % technické inteligenci.³³ Emigranti byli připraveni na nové životní podmínky, a proto historik tvrdí, že Rusko ztratilo pracující populaci a velké množství iniciativních lidí, kteří by mohli v obtížných podmínkách najít cestu ven.

Hlavním místem ruských emigrantů byl Bělehrad, kde sídlily hlavní organizace, a rovněž město bylo centrem kulturního a politického života.

V emigrantském prostředí tvořily výbory, komise, odbory. Začaly se objevovat humanitární a sociální společnosti, jako je ruská společnost pro pomoc obětem občanské války a teroru, Ruská společnost Červeného kříže, Ruská chirurgická nemocnice, řada útulků, pečovatelských domů, Ruské zdravotně postižené osoby v Jugoslávii atd.³⁴ Tyto organizace pomáhaly přizpůsobit se novému životu.

---

³⁰ JOVANOVIČ, M. *Russkaja emigrace na Balkanach 1920-1940*, s. 151.

³¹ BONDAREVA, E. A., MUHACOV, U. V. *Russkaja emigracia v Jugoslavii*. Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka (1920-1945), [online]. [cit. 30-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-emigratsiya-v-yugoslavii-1920-1945/viewer>

³² JOVANOVIČ, M. *Russkaja emigrace na Balkanach 1920-1940*, s. 97-98.

³³ JOVANOVIČ, M. *Russkaja emigrace na Balkanach 1920-1940*, s. 153.

³⁴ BONDAREVA, E. A., MUHACOV, U. V. *Russkaja emigracia v Jugoslavii*. Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka (1920-1945), [online]. [cit. 30-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-emigratsiya-v-yugoslavii-1920-1945/viewer>

Existovaly také profesní organizace, z nichž největší byly: Svaz ruských učitelů, rusko-srbská společnost lékařů, Svaz ruských novinářů, Svaz ruských inženýrů. Společnost ruských agronomů, lesníků, veterinářů atd.³⁵ V té době v Jugoslávii chybělo mnoho profesí, takže k rozvoji země přispěli ruští specialisté. Například topografové a inspektoři sestavili první popis země v Jugoslávii, katastrální knihy.

Ruští emigranti vyučovali na školách, gymnáziích a na univerzitách, pracovali jako lékaři a inženýři, stavěli silnice. Student tvůrce Rádía Popov, inženýr G. N. Pio-Ulsky, slavista A. L. Pogodin, historik práva F. V. Taranovskij, kde pracoval zbytek svého života na Bělehradské univerzitě. Centrum Bělehradu postavili ruští architekti. Plán obnovy kapitálu vytvořil inženýr G. P. Kovalevskij. Projekty územního plánování Kovalevského získali celosvětové uznání.

Národní operu a balet skutečně vytvořili ruští umělci, režiséři a učitelé. V Královském divadle pracovala primabalerína a choreografka E. D. Poljakova. V Bělehradském lidovém divadle pracoval student režiséra Stanislavského L. L. Rakitin. Stal se jedním ze zakladatelů Svazu ruských spisovatelů a novinářů v Bělehradě, předsedy Literárního kruhu Unie.³⁶

Vystěhovalci považovali za své hlavní poslání zachování ruského duchovního a kulturního bohatství. Zvláštní význam byl přikládán pedagogickým, vzdělávacím a vědeckým činnostem, vydávání knih, organizaci sítě studoven a knihoven. Na podzim roku 1920 bylo otevřeno první rusko-srbské gymnázium³⁷, jehož učební osnovy kombinovaly program ruského klasického gymnázia se studiem jazyků, literatury, historie a geografie království. Na tomto gymnáziu studoval vnuk L. N. Tolstého - N. I. Tolstoj.

---

³⁵ ARSENJEV, A. *Russkaja emigracija v Jugoslavii*, s. 55.

³⁶ ARSENJEV, A. *Russkaja emigracija v Jugoslavii*, s. 57.

³⁷ ARSENJEV, A.B., ORDOVSKIJ-TANAJEVSKIJ, M.L. *Gimnazija v licach*, s. 18.

Bělehrad se stal hlavním ruským vydavatelským střediskem, pomohlo rozvoji to, že Srbové používají cyrilskou abecedu. Největší byly vydavatelské domy „Bratři Gruzincevy“ a „Filonovo vydavatelství“.

V Jugoslávii vycházelo mnoho ruských novin a časopisů.

Ruská emigrace jako nositel a správce bohaté kulturní tradice měla značný tvůrčí potenciál. Jedním z projevů bylo literární tvůrčí činnost. V meziválečných dvaceti letech navštívilo Bělehrad mnoho slavných ruských spisovatelů, ale žádný z nich se zde dlouhodobě neusadil. Literatura „ruského Bělehradu“ je pozoruhodná tím, že byla vytvořena mladými lidmi, kteří vyrůstali mimo Rusko.

Centra organizující literární život mladých lidí v Bělehradě nebyla tištěná média, ale literární kroužky. Kroužek „Literární prostředí“, založený v roce 1934 I. N. Goleniščevým-Kutuzovým, se proslavil výsledky své tvůrčí činnosti. Navíc téměř každá ruská vzdělávací instituce (gymnázium, kadetní sbor) měla svůj vlastní literární kroužek.

Od začátku dvacátých let začal A.A. Verbickij pracovat v Bělehradském Národním divadle, v němž pracoval jako hlavní umělec až do roku 1946.

Království SHS se zvláště přijalo bílé emigranty, kteří přišli do země. První ruští občané, kteří se v zemi objevili v roce 1919, dostali oficiální název „ruští uprchlíci“, čímž určili své právní postavení.³⁸ Ruští emigranti byli přímo chráněni srbským právem, které odlišovalo jejich postavení od postavení ostatních cizinců.

„Ruský Bělehrad“ jako historický a kulturní jev trval dvě desetiletí. Vlastnil významný tvůrčí a kulturní potenciál, který nebyl díky historicky krátkému časovému období plně realizován. Během druhé světové války a po ní se část Rusů přesunula dále do Evropy a Ameriky, druhá se asimilovala. V průběhu let však Rusové významně přispěli ke kultuře Jugoslávie.

1.4 Bulharsko. Sofie

---

³⁸ JOVANOVIČ, M. *Russkaja emigrace na Balkanach 1920-1940*, s. 188.

Bulharsko bylo další evropskou zemí, kam se uchýlili ruští uprchlíci. „V období 1920-1922 do Bulharska přišlo kolem 35 000 ruských uprchlíků. V důsledku repatriace organizované Sovětským Ruskem se v roce 1923 asi 11 000 z nich vrátilo do své vlasti, další pak emigrovali dále do jiných evropských zemí. Do poloviny 20. let v Bulharsku se usadilo asi dvacet tisíc ruských emigrantů, kteří vytvořili významnou ruskou mluvící menšinu.“³⁹ Nejprve první ruští emigranti v Bulharsku odpluli do Varny na parníku Vítěz 25. prosince 1919.⁴⁰ Od začátku stát přispíval peněženě na ubytování emigrantů, poté se touto otázkou zabývala veřejná organizace Slovanské společnosti a Rada ruských velvyslanců v Paříži, Ruská unie měst a Ruský Zemský svaz. Po příchodu prvních ruských uprchlíků do Bulharska byla vytvořena první společná organizace těchto sdružení – Rusko-bulharský veřejný výbor.⁴¹ Jeho funkcí byla materiální a bytová podpora.

Život Rusů v Bulharsku však nebyl snadný. Bulharsko utrpělo ztráty v důsledku první světové války. Bulharsko bylo zemí poraženou, takže muselo platit reparace, což bránilo jeho rozvoji. Většina Bulharů se přestěhovala do hlavního města země. Do Sofie přišli také ruští uprchlíci, takže město bylo přeplněné. Tentokrát si pamětník připomene: „V bulharském hlavním městě bylo obtížné najít volnou místnost. Mnoho ruských emigrantů se muselo usadit v železničních

---

³⁹ KJOSEVA, C. Russkaja emigracia v Bolgariu 20-50 goda XX věka, Novij žurnal [online]. [cit. 13-12-2020]. Dostupné z: <https://magazines.gorky.media/nj/2007/247/rossijskaya-emigracziya-v-bolgarii-hh-vek.html>

⁴⁰ MOROŠKIN, V.A. Emigracija naselenija iz Rossiji v Bolgariju v 1919-1924 gg. Vlast' [online]. 2013(4) [cit. 2021-1-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/emigratsiya-naseleniya-iz-rossii-v-bolgariyu-v-1919-1924-gg>

⁴¹ MOROŠKIN, V.A. Emigracija naselenija iz Rossiji v Bolgariju v 1919-1924 gg. Vlast' [online]. 2013(4) [cit. 2021-1-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/emigratsiya-naseleniya-iz-rossii-v-bolgariyu-v-1919-1924-gg>

vagónech, které stály na vedlejší koleji.“⁴² Proto přistěhovalci spojovali své síly a vytvářeli různé organizace.

Přestože bulharská populace dobře přijala emigranty, Rusové si rychle uvědomili, že v této situaci může pomoci pouze jejich vlastní úsilí. Proto se ruští emigranti pokusili sjednotit v organizacích, aby zajistili ochranu svých práv a zájmů před bulharskou vládou. Během celého období první vlny emigrace bylo zaregistrováno více než sto ruských emigrantských organizací. Všichni byli spojeni protisovětskou orientací a touhou oživit a zachovat ruské národní tradice.

Ruské emigrantské organizace se většinou téměř nezúčastňovaly politického života Bulharska, protože se nechtěly vměšovat do vnitřních záležitostí země, která jim pomohla. Emigranti měli své vlastní zájmy. Snažili se o udržení svých tradic. Některé organizace se přece jen podílely na vnitropolitickém vývoji v zemi, ale jejich role v nich je však zanedbatelná. Po celou dobu své existence jsou emigrantské organizace pod přísnou kontrolou bulharských orgánů a podléhají zákonům o státním dozoru nad veřejnými organizacemi.

První vrstvy ruských uprchlíků dorazily do Sofie 19. ledna 1920. V roce 1920 byla v Sofii vytvořena nová organizace – Rusko-bulharský kulturní a charitativní výbor. Předsedou byl slavný bulharský rusofil – archimandrita Stefan. Organizace vedli také dva známí ruští profesori Michail Popruženko a Alexander Fedorov. Organizace existovala do roku 1925.⁴³ Během tohoto období pomohla mnoha uprchlíkům a sblížila obě národy. Celkově bylo založeno více než sto ruských organizací, které hájily svoje zájmy.

Nejdůležitější pro ruského emigranta bylo hledání zaměstnání. Proto se vytvářejí profesní organizace. Navazují kontakty s bulharskými orgány, organizují

---

⁴² MATVEEVA, I. V. Iz žizni russkich emigrantov v Bolgarii: otryvki vospominanij. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 13-12-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/iz-zhizni-russkoy-emigratsii-v-bolgarii-otryvki-vospominanij/viewer>

⁴³ KJOSEVA, C. *Russkije emigrantskije organizacii v Bolgarii (obščaja charakteristika)*, s.98.

burzu práce a poskytují svým nezaměstnaným finanční prostředky. V polovině 20. let. v Sofii byla vytvořena Jednota Rusů, která se skládala z více než třiceti poboček.⁴⁴ V roce 1928 bylo založeno Ústřední sdružení ruských veřejných organizací a odborů. V roce 1931 byl vytvořen Ruský svaz všech pracovních sil, který spojoval pracovníky, poskytuje jim kontakty s bulharskými zaměstnavateli a v případě nezaměstnanosti finančně pomáhá.⁴⁵

Do země emigrovali armádní důstojníci generála P. N. Wrangela, a také vědci, novináři, spisovatelé, umělci, herci, režiséři atd. - celkem asi 7 000 intelektuálů.⁴⁶ Je třeba zdůraznit význam ruských uprchlíků v různých oblastech bulharské společnosti. Kulturní pracovníci významně přispěli k bulharské vědě a kultuře, vojenská zkušenost byla využita pro potřeby bulharské armády, ruští profesori se podíleli na vytvoření lékařské fakulty na univerzitě v Sofii, lékaři a zdravotní sestry pracovali v nemocnicích

Ruští vědci vyučovali na univerzitě v Sofii, na konci 20. let vedli téměř všechna oddělení, a ve třicátých letech dvacátého století vedly téměř všechny katedry univerzity ruští profesori (P. Vorobjov – vedoucí oddělení anatomie, S. Abramov – zakladatel oddělení obecné patologie, první profesor psychiatrie v Bulharsku - N. Popov).

Známí byli i další profesori: archeolog a historik N. Kondakov, literární historik M. Popruženko, spisovatel I. Bunin, filolog A. Pogorelov.

V Bulharsku pracoval nadaný ruský umělec Nikolaj Rostovtsev, který maloval nástěnné malby v nejvíce bulharských kostelech a katedrálech, divadelní umělec Yevgen Vaščenko, sochař Michail Paraščuk, který navrhl fasádu Lidové banky v Sofii.

---

⁴⁴ Tamtéž, s.102.

⁴⁵ Tamtéž, s.102.

⁴⁶ KJOSEVA, C. Russkaja emigracia v Bolgariu 20-50 goda XX věka, [online]. [cit. 13-12-2020]. Dostupné z: <https://magazines.gorky.media/nj/2007/247/rossijskaya-emigracziya-v-bolgarii-hh-vek.html>

Ruské herce a režiséři také významně přispěli k bulharské kultuře. Zvláštní místo v historii bulharského divadla zaujímá N.O. Masalitinov – herec, režisér a učitel, který v bulharském divadle inscenoval přes 100 představení. V Bulharsku založili ruští emigranti své vlastní divadlo – Ruské drama, vedené herečkou Jekatěrinou Bazilevičovou. Ruskou operní společnost v Bulharsku vytvořili N. Gukasov, I. Art, E. Voroněcs. A také přijížděli koncertovat operní pěvec Fjodor Šaljapin balerína Tamara Karsavina, zpěvačka Nadežda Plevickaja, a další.

Postupně se rozvíjela ruská škola. Od roku 1924 byla podporována bulharským státem ve výši 6 000 000 leva ročně (což představovalo více než polovinu všech prostředků nezbytných pro jeho existenci).⁴⁷

V roce 1920 bylo v Sofii založeno ruské gymnázium. Bulharské orgány našly prostory pro výstavbu škol, osvobození od poplatku za školní vybavení. Ruské školy učily děti v jejich mateřském jazyce, vyučovaly dějiny země, věnovaly pozornost zachování kultury a tradic. Ale aby mohli absolventi škol vstoupit na bulharské univerzity, ruská gymnázia zahrnula do učebních osnov bulharský jazyk, bulharskou historii, zeměpis, které se vyučují pouze v bulharštině. Ruské vzdělávací institucí se řídily svými vlastními pravidly, vzdělávacími programy. Jejich absolventi měli navíc stejná práva jako absolventi bulharských škol.

Celkově Bulharská vláda byla dobře nakloněna vůči ruským vzdělávacím institucím: přispívala peníze na jejich rozvoj, i když velmi malé, zajišťovala pro nich prostory. Absolventi ruských vzdělávacích institucí měli stejná práva jako absolventi bulharských škol a gymnázií.⁴⁸ Bulharské orgány podporou emigrantských vzdělávacích institucí vyjádřily důvěru k ruskou emigraci.

---

⁴⁷ GORYAYNOV, A. N. Učebnyje zavěděníja ruskoy emigracii v Bolgarii (20-30 gody). Naučnaja elektronaja biblioteka KiberLeninka [online]. [cit. 13-12-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnyje-zavedeniya-russkoy-emigratsii-v-bolgarii-20-30-e-gody/viewer>

⁴⁸ GORYAYNOV, A. N. Učebnyje zavěděníja ruskoy emigracii v Bolgarii (20-30 gody). Naučnaja elektronaja biblioteka KiberLeninka [online]. [cit. 13-12-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnyje-zavedeniya-russkoy-emigratsii-v-bolgarii-20-30-e-gody/viewer>

Stojí za zmínku, že kvalita vzdělávání v ruských vzdělávacích institucích byla slušná, takže někteří Bulhaři si je vybrali pro výcvik. Nejúspěšnější byly ruské školky a kurzy cizího jazyka.

Mezi dvěma světovými válkami v Bulharsku se vydávalo 85 ruských emigrantských novin a časopisů, které ukazovaly emigrantský život, odrážely sociální nálady a každodenní problémy emigrantů, seznamovaly se situací v jejich vlasti, kterou opustili a často se stávali dějištěm ostrých politických střetů mezi příznivci určitých skupin a vrstvami emigrace. Společnou charakteristikou, která je spojuje, je protisovětská orientace a sny o vytvoření nového demokratického Ruska po svržení moci bolševiků.

Ruští novináři, kteří žili v Bulharsku, publikovali přes 100 ruských novin a časopisů. Až do roku 1934 (rok navázání bulharsko-sovětských diplomatických vztahů) bulharské orgány nevykonávaly přísnou kontrolu nad ruským emigrantským tiskem. Od roku 1934, na naléhání sovětského velvyslanectví, se začalo kontrolou ruského emigrantského tisku bránit tomu, aby se na stránkách novin objevovaly jasné protibolševické materiály. V některých případech dokonce penalizovaly publikace, které podle názoru zástupců SSSR překračovaly to, co je přípustné, volaly po ozbrojeném svržení sovětského režimu.⁴⁹

Před začátkem druhé světové války mění bulharská vláda svůj postoj k ruským emigrantům, nyní jsou přirovnáváni k jiným cizincům, začíná přísná kontrola ruských organizací a snižuje se počet ruských škol.

Kapitola 2. Československá republika. Praha

Československá republika se spolu s Francií, Německem, Královstvím Jugoslávie a Bulharskem stává jedním z center ruské emigrace.

Československo bylo pro emigranty důležitým místem. Mladá republika se

---

⁴⁹ KJOSEVA, C. *Russkije emigrantskije organizacii v Bolgarii (obščaja charakteristika)*, s.103.

stala centrem emigrace především díky politice československé vlády na podporu ruských uprchlíků. Země vytvořila program státní podpory – tzv. Ruská akce. Ani jeden z dalších evropských států neměl pro ruské emigranty takový komplexní program, který by byl srovnatelný s programem, který byl organizován československou vládou.

První ruští uprchlíci se v Československu objevili v roce 1919, ale hlavní začátek emigrace byl v letech 1920–1921. Většina Rusů přišla z Cařihradu, odkud bylo evakuováno kolem 200 tisíc ruských občanů z Krymu a Novorossijska. Životní podmínky uprchlíků byly velmi těžké především z důvodu obtížné finanční situace a vojenského režimu. K tomu bylo na jaře roku 1921 omezeno poskytování potravin. Několik ruských osobností emigrantské komunity požádalo českou vládu o pomoc a o přijetí ruských uprchlíků v Československu.

Zde představíme tři myšlenky, které v této situace Československo představovalo.

1. Humanita

„Jejíž předním hlasatelem je zejména prezident československé republiky T. G. Masaryk, a jež jest také vůdčí ideovou směrnicí celé československé politiky, nutila poskytnouti pomoci všem, kdož octnuvše se bez prostředků za hranicemi, byli vydaní nebezpečí útrap a záhuby.“⁵⁰

2. Slovanská

„Pobízela, aby pobytí značného počtu příslušníků bývalé ruské říše bylo využito k prohloubení kulturní pospolitosti a k zachování tvůrců kulturních hodnot.“⁵¹

3. Vděčnost hrdinům za světové války

„Aby příslušníci státu, jehož tolik synů hrdinně zahynulo v boji proti

---

⁵⁰ *Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci*, s. 3.

⁵¹ *Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci*, s. 3.

nebezpečí pangermánské hegemonie, nebyli opuštěni v dobách těžkých a zlých.“⁵²

Vláda Československé republiky na tuto žádost zareagovala. Ti, kteří se rozhodli pomoci ruským uprchlíkům, měli k Rusku velmi blízko: předseda první československé vlády Karel Kramář (oženil se s ruskou ženou, Nadeždou Abrikosovou), náměstek ministra zahraničí Václav Girsá (patřil k vedení československých legií v Rusku), a prezident T. G. Masaryk.⁵³

Tito muži podali ruským uprchlíkům pomocnou ruku, protože chtěli především zachovat a vyškolit vysoce profesionální odborníky budoucího, nekomunistického a demokratického Ruska.

V důsledku toho byl v červenci 1921 vypracován projekt na pomoc ruským emigrantům.

Ruská akce byla velkou událostí. Československá vláda garantovala dobrou finanční podporu a vytvořila podmínky pro další vzdělávání mladé generace emigrantů. Za tímto účelem byly vytvořeny ruské školy, technické školy a vysoké školy, a byla zde příležitost studovat na českých a slovenských školách a univerzitách. Jedinou podmínkou pro emigranty bylo to, aby nezasahovali do vnitřního politického života Československa.⁵⁴ V roce 1921 se začaly vytvářet komitěty pro pomoc ruským, ukrajinským a běloruským studentům. Komitěty kontrolovaly, jak emigranti studují, a přidělovaly jim stipendia. Od dalšího roku vedení komitétů přešlo z národních institucí na ministerstvo zahraničních věcí. Komitěty existovaly od roku 1921 do roku 1935, ale od roku 1927 se ministerstvo financí rozhodlo jejich financování postupně zastavit. Ministerstvo zahraničních věcí proto rozhodlo, že „z 1. února 1935 byla agenda předána Československému červenému kříži, který ještě v průběhu následujících dvou let disponoval účtem

---

⁵² Tamtéž, s. 3.

⁵³ PUTNA, M. C. *Rusko mimo Rusko: dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. s. 45.

⁵⁴ VEBER, V., BUBENÍKOVÁ, M., ed. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945: seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK v Praze: sborník studií*, s. 15.

komitétu v Legiobance a měsíčními dotacemi z osobního fondu prezidenta republiky, dokud poslední studenti z péče bývalého komitétu neoznámili ukončení studia.“⁵⁵

Pro představu o poskytnuté pomoci uvedeme následující údaje: v roce 1924 činily měsíční výdaje na *Ruskou akcii* 7 milionů Kč, což přesáhlo částku přidělenou na pomoc ruským uprchlíkům všemi ostatními evropskými státy. Celková částka vzrostla z 10 milionů korun v roce 1921 a až do 300 milionů korun v roce 1926. Poté financování začalo klesat kvůli všeobecné hospodářské krizi.⁵⁶ Specifikem *Ruské akce* bylo to, že se svou finanční štedrostí nezaměřovala na všechny, kdo to potřeboval, ale měla jasně vyjádřený cílový charakter. Hlavními příjemci pomoci byli vědci, umělci, inženýři, kvalifikovaní techničtí specialisté a mládež, která chtěla pokračovat ve vzdělávání.

„Cílem Ruské akce bylo učinit z Prahy centrum ruské zahraniční inteligence, především vědců, profesorů, žurnalistů a techniků, umožnit jim práci v jejich oborech – a současně s jejich pomocí vychovávat z řad bývalých vojáků Bílé armády novou inteligenci pro příští Rusko.“⁵⁷ Byla to unikátní zkušenost ve formování ruského vědeckého a vzdělávacího komplexu v zahraničí.

Tomáš G. Masaryk zdůraznil humanitární charakter *Ruské akce*. Kritizoval sovětské Rusko, ale zároveň doufal v silné, demokratické federální Rusko v budoucnu. Účelem *Ruské akce* byla pomoc pro její budoucnost. Navíc si Masaryk uvědomoval, že jeho země potřebuje záruky jak z Východu, tak ze Západu. Budoucí demokratické Rusko se mohlo stát jedním z takových garantů.

Z těchto důvodů se problém ruské emigrace stal nedílnou součástí politického života Československé republiky.

---

⁵⁵ BARVÍKOVÁ, H., PODANÝ, V. *Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1938: [materiály k dějinám]: přehled archivních fondů a sbírek uložených v České republice*, s. 17.

⁵⁶ PAŠUTO, V. T. *Russkije istoriki-emigranty v Evrope*, s. 24.

⁵⁷ PUTNA, M. C. *Rusko mimo Rusko: dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*, s. 45-46.

Většina emigrantů odcestovala do Prahy a jejího okolí. Ruské komunity vznikly v Brně, Bratislavě, Plzni. Podle různých zdrojů se počet emigrantů v různých letech pohyboval od 10 do 40 tisíc lidí.

Podle informací, které Nansen obdržel od československé vlády, žilo v letech 1925–1926 v Československu 30 tisíc ruských emigrantů. Počet emigrantů se na konci 20. let podle různých zdrojů liší: údaje o 40 tisících emigrantů se objevily v tisku, 14 tisíc v Nansenově zprávě, v Bulletinu pražského Zemgoru to bylo 10,5 tisíc lidí. Údaje Nansena by měly být považovány za nejspřávnější, neboť během tohoto období začala hospodářská krize. Proto tisk vedl proti poskytování práce emigrantům kampaň, a také jejich počet přeháněl, a organizace emigrantů se úmyslně snižovala.⁵⁸

Je důležité poznamenat, že se *Ruská akce* vztahovala nejen na Rusy, ale také na zástupce jiných národností, kteří dříve žili v Ruské říši: Ukrajince, Bělorusy, Kalmyky, Gruzínce, Armény.

Ministerstvo zahraničních věcí rozdělilo uprchlíky, kteří potřebovali pomoc, do tří skupin. Do první skupiny patřili uprchlíci pracující duševně, do druhé osoby zabývající se prací fyzickou, a do třetí byla pojata péče o invalidy, nemocné, starce, ženy práce neschopné, děti školou nepovinné a vůbec o uprchlíky, kteří nejsou schopni ani práce duševní ani fyzické.⁵⁹

V Československu bylo vytvořeno mnoho organizací, které Ruskou akci prováděly. Byl to především pražský Zemgor (1921-1935).⁶⁰

Zemgor pomohl zlepšit životní podmínky emigrantů, najít jim práci, chránit jejich práva a poskytnout lékařskou a materiální pomoc.⁶¹ Za tímto účelem Zemgor

---

⁵⁸ SERAPIONOVA, E. P. *Rossijskaja emigracija v Československoj respublike (20-30-e gg)*, s. 20-21.

⁵⁹ *Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci*, s. 7.

⁶⁰ TEJCHMANOVÁ, S. *Rusko v Československu: (bílá emigrace v ČSR 1917-1939)*. s. 25.

⁶¹ Tamtéž.

organizoval zemědělské školy, pracovní družstva, řemeslné dílny, zemědělské kolonie, družstva pro ruské emigranty, otevřel koleje, jídelny atd. Hlavním finančním základem Zemgoru byly dotace Ministerstva zahraničních věcí ČSR, bank, a dalších finančních organizací. Díky této politice se na počátku 20. let 20. století v Československu objevilo mnoho odborníků z emigrantů v různých oblastech zemědělství a průmyslu: zahrádkáři, chovatelé drůbeže, producenti oleje, výrobci sýrů, tesaři, truhláři a kvalifikovaní pracovníci jiných specialit.

Zemgor provedl obrovské kulturní a vzdělávací práce, aby udržel spojení ruských emigrantů s kulturou, jazykem a tradicemi Ruska. Současným úkolem bylo zvýšit kulturní a vzdělávací úroveň uprchlíků. Byly pořádány přednášky, reportáže, prohlídky, výstavy, knihovny, studovny.

Pro česko-ruskou výměnu bylo důležité uspořádání Zemgorova semináře o studiu Československa: přednášky o ústavě a legislativě Československa, nebo také o místních úřadech.

Zemgor také vykonal obrovskou práci na organizaci vysokoškolského vzdělávání pro emigranty v Československu.

V roce 1922 byla v Praze otevřena Ruská právnická fakulta. V čele byl slavný ruský právnický učenec P. I. Novgorodcev (1866–1924).⁶² Fakulta pracovala jako soukromá vzdělávací instituce, později ji však spravovala Univerzita Karlova v Praze. Pracovali tam slavní vědci jako N. N. Alekseev (1879–1964), P. B. Struve (1870–1944), N. O. Losskij (1870–1965) a mnoho dalších.

V Praze působily i další ruské vzdělávací instituce. Jednou z nich byla například Ruská lidová univerzita (1923–1944).⁶³

Hlavním cílem Ruské lidové univerzity bylo dostupné vzdělání pro ruské uprchlíky, a pro české občany možnost získání představy o ruské kultuře. Činnost ústavu tak pomohla duchovně sjednotit 2 národnosti. Díky bývalému umělci

---

⁶² PUTNA, M. C. *Rusko mimo Rusko: dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*, s. 46.

⁶³ Tamtéž, s. 46.

Petrohradské Mariinské opery byly během mnoha let organizovány historické koncerty, z nichž první část byla věnována přednášce o některých předních ruských skladatelích, a druhá část představení jeho děl. Univerzita byla organizátorem literárních večerů, setkání při významných datech ruské historie, a výročí významných krajanů.

Univerzita poskytla všem přístupnou formou příležitost seznámit se s různými odvětvími znalostí. Za tímto účelem univerzita organizovala kurzy, přednášky a zprávy, výuku cizích jazyků, návštěvu muzeí, výstavy a semináře. Kromě toho byly publikovány práce a organizovány vědecké společnosti.

Vzdělávací činnost byla rozdělena mezi katedry:

- 1) sociální vědy,
- 2) historické a filozofické,
- 3) přírodní vědy,
- 4) aplikované znalosti,
- 5) o studiu Československa,
- 6) speciální kurzy (cizí jazyky atd.),
- 7) základní školy.⁶⁴

Nebyla to klasická univerzita jako ta, kterou si představujeme dnes. Studium mělo spíše osvětový charakter.⁶⁵

V Praze ve 20. letech a na počátku 30. let studovalo asi 7 000 ruských studentů. Existovaly různé vědecké komunity, například seminář historika N. P. Kondakova na Karlově univerzitě, Ústav pro výzkum Ruska, který vedli socialističtí

---

⁶⁴ EVSEEVA, E. N. Russkij narodnyj universitet v Prage. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkiy-narodnyy-universitet-v-prage-1923-1933/viewer>

⁶⁵ TEJCHMANOVÁ, S. *Rusko v Československu: (bílá emigrace v ČSR 1917-1939)*. s. 28.

revolucionáři Černov, Jakušev a Maslov⁶⁶, ruský zahraniční historický archiv a další organizace. Ruští absolventi však nemohli najít práci a začali z Československa v polovině 20. let odcházet. Během tohoto období navíc stát přestal financovat ruské vzdělávací instituce. V důsledku toho bylo již ve 30. letech v Československé republice ruských emigrantů výrazně méně.⁶⁷

Ve 30. letech existovalo velké množství emigrantských organizací: Svaz ruských inženýrů, Svaz lékařů, studentských a různých profesních organizací či Pedagogický úřad ruské mládeže. Velkou slávu získalo gymnázium pro ruské děti v Moravské Třebové.⁶⁸

Kromě toho bylo uspořádáno mnoho kulturních ruských institucí. Jednou z nejvýznamnějších byla Česko-ruská jednota. Byla založena 28. dubna 1919⁶⁹. Hlavním úkolem se stal rozvoj československo-ruských vztahů, studium ruského života a jeho seznámení s československou veřejností, šíření poznatků o životě Čechů a Slováků mezi Rusy. Na činnosti společnosti se podíleli Rusové i Češi.

Pro usnadnění života emigrantů byla důležitá kulturní výměna a interakce mezi národy. Aby se ruská emigrace alespoň dočasně usadila na novém místě, potřebovala spolupráci, komunikaci, interakci s Čechy a Slováky v sociální, kulturní a profesní sféře života. Byla zapotřebí organizace, která by pomohla překonat toto obtížné období života v cizí zemi. Právě v tom byla Česko-ruská jednota docela užitečná.

Drtivá většina Čechů byla zahrnuta do výboru Jednoty, z Rusů byl v něm pouze tajemník B.V. Morkovin, učitel na České technické škole. F. Táborský byl zvolen předsedou organizace, vystřídal jej J. Polívka, po něm předsedali Dr. J. Kalla

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 33.

⁶⁷ Tamtéž, s. 36.

⁶⁸ SERAPIONOVA, E.P. *Rossijskaja emigracija v Čechoslovatskoj respublike (20-30-e gg)*, s. 121.

⁶⁹ SERAPIONOVA, E.P. *Češko-russkaja jednota*, s. 32.

a J. Jirásek.⁷⁰ Pobočky společnosti se nacházely v Brně, Kolíně, Budějovicích, Kladně a v České Boleslavi.⁷¹

Pro vstup do společnosti bylo nutné předat dotazník o osobních údajích, míře znalostí ruského jazyka, o návštěvě Ruska, o touze účastnit se seminářů v ruštině nebo češtině v různých oborech, jako je literatura, historie, ekonomika atd.

Česko-ruská jednota pořádala mnoho hudebních a literárních večerů, posezení při čaji, vystoupení hudebníků a operních zpěváků.

Dopad hospodářské krize se odrazil v Česko-ruské jednotě. Organizace definitivně zanikla 15. června 1939 a její knihovní fond byl převeden do městské knihovny.⁷²

Rusové se snažili zachovat si své duchovní hodnoty. Proto byly vytvořeny knihovny. Mezi největší knihovny patřily Zemgorská knihovna v Praze a Slovanská knihovna, která je v současné době jednou z největších knihoven se slovanskými knihami v Evropě. Největším emigrantským archivem v Praze byl Ruský zahraniční historický archiv. Byl založen v roce 1923 jako jedno z oddělení Zemgorské knihovny⁷³, kde se uchovávaly různé rukopisy a dokumenty. Během německé okupace České republiky byl archiv pozastaven. Po skončení druhé světové války se dokumentární část archivu přestěhovala do Moskvy, ale noviny, časopisy a knihy byly převedeny do Slovanské knihovny.⁷⁴

Vláda Československa poskytovala velkou podporu emigrantským nakladatelstvím a časopisům na rozdíl od Berlína a Paříže, kde byly vydávány velké

---

⁷⁰ SERAPIONOVA, E.P. *Češko-russkaja jednota*, s.34-36.

⁷¹ SERAPIONOVA, E.P. *Rossijskaja emigracija v Československé republice (20-30-e gg)*, s. 152.

⁷² SERAPIONOVA, E.P. *Češko-russkaja jednota*, s.37.

⁷³ TEJCHMANOVÁ, S. *Rusko v Československu: (bilá emigrace v ČSR 1917-1939)*, s. 33.

⁷⁴ TEJCHMANOVÁ, S. *Rusko v Československu: (bilá emigrace v ČSR 1917-1939)*, s. 34.

deníky v ruštině. Praha byla jakýmsi časopisovým královstvím.

Vydavatelská činnost ruských emigrantů byla velmi intenzivní. V Praze ve 20. letech existovala ruská nakladatelství jako „Naše řeč“, „Plamja“, „Kremľ“, „Slavjanskoe izdatel'stvo“, „Rolnické Rusko“. Nejsilnějším z nich bylo „Plamja“, jelikož otevíralo své pobočky i v jiných evropských zemích.⁷⁵ Tam autoři publikovali ruské klasiky, učebnice, vědecké práce atd.

Spisovatelé a novináři v emigraci byli sjednoceni Svazem spisovatelů, který byl díky souhlasu československé vlády založen už v roce 1922. Předsedou představenstva byl v té době P. A. Sorokin. Mladá generace ruských spisovatelů, hlavně básníků, kteří začali psát pouze v Praze, se sešla v kroužku, který se označoval jako „Poustevna básníků“. Spolu se „Poustevnou básníků“ také byl vytvořen literární kroužek „Daliborka“. V Praze byl také vydáván časopis „Vůle Ruska“.

Zvláštní pozornost by měla být věnována skutečnému tvůrčímu životu ruských spisovatelů v Praze. Díky vůli osudu A. T. Averčenko, S. N. Čirikov, V. I. Nemirovič-Dančenko, M. I. Cvětaevová, V. F. Bulgakov žili v Československu. Někteří spisovatelé (V. F. Chodasevič, I. A. Bunin, B. K. Zaitsev, I. S. Šmelev, K. D. Balmont, F. A. Stepun) navštívili Prahu pouze dočasně. Všichni však v Praze aktivně publikovali svá díla. Mnoho dalších jako A. I. Kuprin, A. M. Remizov, D. S. Merežkovskij, Z. N. Gippius, A. Černy žili ve Francii, ale spolupracovali s pražskými vydavatelstvími a časopisy.

Slovanské časopisy vydané v Československu mezi dvěma světovými válkami měly velký význam pro spolupráci mezi ruskými a československými učiteli, proto je třeba zmínit několik slovanských časopisů vydávaných v Praze, ve kterých pracovali nejen Rusové, ale i zahraniční vědci.

Časopis „Slavische Rundschau“ je časopis o slovanských národech vydávaný v Praze v letech 1929–1940 v němčině, editory byli Franz Spina a Gerhard Gesemann. Na začátku časopis vycházel v Berlíně-Lipsku-Praze, v dalších letech

---

⁷⁵ Tamtéž, s. 47.

byl vydáván pouze v Praze. V redakční radě „Slavische Rundschau“ byl slovinský spisovatel a překladatel Joža Glonar, vedoucí východoslovanského oddělení Roman Jakobson, A. St. Mágr a Iza Šaunová jsou specialisté na polské oddělení, Eugen Rippl – československé oddělení, Edmund Schneeweiss – jihoslovanský národopis a folklór.⁷⁶

Časopis se vyznačuje komplexností témat slovanské problematiky, témat vztahujících se k Slovanům všech jazykových skupin i podskupin (Rusové a Ukrajinci, Bulhaři a „Jugoslávci“, Poláci a Češi), pojednává o kultuře, literatuře, humanitním vědeckém myšlení.⁷⁷

Každému členu redakční rady byly přiděleny úkoly odpovídající jeho profilu. V prvním ročníku vyšlo 10 čísel časopisu, každé číslo mělo přibližně 80 stran. První číslo časopisu bylo pouhé dva měsíce předem: leden a únor. Každé další číslo vyšlo na začátku příštího měsíce. První číslo časopisu udělalo dojem, protože plně a rozmanitě představovalo celý slovanský svět a ruská humanitní věda byla jeho nedílnou součástí.

Časopis v přístupné formě seznamoval německého čtenáře s moderním životem slovanských národů, událostmi ve slovanských zemích a s problémy slavistiky i Slovanů. Dodnes neztratil svůj vědecký význam a hodnotu. Na druhé straně se časopis stal plnohodnotným dokumentem své doby, který obsahuje informace o německých a slovanských národech a je schopen vysvětlit kulturní a duchovní vlastnosti té doby.

Vědecká sekce publikovala recenze významných kongresů a konferencí. Mnoho materiálů o Puškinovi, Černyševském, Goethovi a Dostojevském. Například články „Nové způsoby studia Dostojevského“ (N. Osipov); „Portrét Stavrogina“ (S. Gessen) a další.

---

⁷⁶ AVTONOMOVA, N. *Slavische Rundschau i R. Jakobson v 1929 godu*, s. 660.

⁷⁷ MARČENKO, T.V. Rossika na stranicach Slavische Rundschau. Literaturnyj fakt [online]. [cit. 2021-2-27]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossika-na-stranitsah-slavische-rundschau>

Časopis také publikoval články o kultuře a vědě, které byly důležité pro jednotlivé slovanské země (Kongres svazu spisovatelů v Moskvě, kongres geografů ve Varšavě, kongresy o byzantských studiích), recenze knih (Morfologie pohádky V. Proppa), literaturu ruské emigrace a překlady ve slovanských zemích. Recenze na vědecká a kulturní díla v SSSR často psali takoví vědci jako D. Zelenin, R. Jakobson, P. Savickij.

Kromě ruských vědců časopis publikoval články pražských vědců, členů Pražského lingvistického kroužku (B. Havránek, V. Mathesius, J. Mukařovský, B. Trnka, J. Horák)

Na konci 30. let se tendence „slovanské jednoty“ zintenzivnily a v časopise se objevily články upozorňující na společné kulturní události a data mezi slovanskými národy (například výročí tisku knih).⁷⁸

V roce 1940 kvůli změněné mezinárodní situaci časopis přestal existovat.⁷⁹

Dále si promluvíme o časopise s názvem „Byzantinoslavica“.

Tomáš Masaryk byl přesvědčen, že specifika vývoje Ruska a celého slovanského světa lze pochopit studiem byzantských tradic, které ovlivňovaly jejich kulturu po mnoho staletí. Právě z iniciativy Masaryka studie o dějinách Byzance a byzantsko-slovanských vztahů byly zahrnuty do vědeckého programu Slovanského ústavu, proto v roce 1928 byla vytvořena Byzantská studijní komise.⁸⁰ „Členy jejími byli původně tyto pánové: Jaroslav Bidlo, František Dvorník, Karel Kadlec, Aleksandr Kahtinskij, Matyáš Můrko, Nikolaj Okunév, Miloš Weingart. Na místo zesnulého prof. Kadlce nastoupil do redakční rady jeho nástupce na universitě Karlově prof. Theodor Saturník.“⁸¹ Šéfredaktorem byl M. Weingart. Komise pro

---

⁷⁸ AVTONOMOVA, N. *Slavische Rundschau i R. Jakobson v 1929 godu*, s. 666.

⁷⁹ Tamtéž, s. 666.

⁸⁰ VAVŘÍNEK, V. *Učastije rossijskich vizantinistov i slavistov v sbornike Byzantinoslavica v mežvojennyj period*, s. 90.

⁸¹ *Byzantinoslavica: Revue Internationale des Études Byzantines*, s.3.

byzantská studia každý rok vydávala byzantský slovanský časopis, který se věnoval vztahům mezi Byzancí a slovanskými zeměmi. Články jsou psány v angličtině, francouzštině, němčině, ruštině a italštině. V předmluvě byly definovány úkoly pro práci časopisu: „mají zde býti vztahy byzantsko-slovanské sledovány všestranně. V oboru historie politické i církevní, v dějinách jazykových i literárních, v dějinách práva a výtvarných umění, i v oboru etnografie. Tento program chystaného sborníku je vyjádřen právě Složením REDAKČNÍ RADY. BYZANTINOSLAVICA budou přinášeti čítanky, kriticko-bibliografické přehledy, referáty i zprávy o nových publikacích, sjezdech a jiných odborných událostech. Příspěvky budou uveřejňovány ve všech slovanských jazycích nebo francouzsky nebo německy. Příspěvky slovanské budou opatřeny cizojazyčným výtahem.“⁸²

V prvním čísle časopisu vyšlo 5 článků ruských autorů, například G. Iljinského, N.N. Durnovo, N.L. Okuneva, M.A. Andrejevou, S.P. Šestakova. Ve druhém čísle časopisu se počet článků ruských autorů zvýšil do 11 z 18. Ve druhém čísle se publikovalo ještě více ruských vědců: V. Pogorelov, N.S. Trubetskoj, M.N. Speranskij, a. V.K. Solovjev, N. Beljajev, N.K. Popov, V.M. Istrin. Po hlavních člancích v časopise jsou publikovány nekrology (K.N. Uspenskij, F. Hýbl), recenze na práci vědců a novinky. V roce 1933 časopis nebyl vydán kvůli finančním problémům. Časopis vyšel až v roce 1934, ale vědci ze SSSR nebyli v tomto čísle publikováni kvůli politickým procesům v Sovětském svazu a začátku pronásledování vědců. Až do vypuknutí druhé světové války se články sovětských vědců v časopise objevují jen zřídka.

Časopis vycházel do roku 1938, v roce 1947 vydání časopisu bylo obnoveno a vychází dodnes.

V. Vavřínek ve svém článku „Účast ruských byzantinistů a slavistů ve sborníku „Byzantinoslavica“ v meziválečném období“ mluví o osudu časopisu: „Osobně jsem měl tu čest editovat časopis Byzantinoslavica více než 30 let, počínaje rokem 1969. Tyto roky byly obtížné, protože v důsledku okupace Československa v srpnu 1968 se vztahy mezi národy Československa a SSSR

---

⁸² Byzantinoslavica: Revue Internationale des Études Byzantines, s.3.

zhoršily. I přes politickou situaci jsme se snažili udržovat a rozvíjet tradice našich předchůdců. V každém z 30 vydaných čísel najdete alespoň jeden a častěji více článků ruských kolegů. Naši západní kolegové považovali bibliografii časopisu za „most“ mezi východní a západní byzantskou studií. Z toho se mohli západní vědci dozvědět ve svých rodných jazycích, co se ve „východní polovině“ rozděleného světa publikuje a dělá ve vědě...Doufám, že mladší generace, na kterou jsem přenesl redakci časopisu, bude i nadále rozvíjet tradice stanovené zakladateli sbírky.“⁸³

Časopis „Germanoslavica“.

Německo-slovanská komise vytvořila program časopisu „Germanoslavica“ a uzavřela dohodu s vydavatelstvím Rudolf M. Rohrer, které by časopis vydávalo.⁸⁴ Slovanský ústav tuto smlouvu schválil. Ministerstvo školství a slovanská charta finančně podporovali časopis každý rok. Kupříkladu v roce 1931 výše podpory byla 10 000 Kč.⁸⁵ Hlavními redaktory byli profesor Dr. Josef Janko, prof. Dr. Fr. Spina a profesori Dr. Konrad Bittner, docent Německé univerzity v Praze a Dr. Vojtěch Jiráček.

„Germanoslavica“ vycházela v Praze od roku 1931 do roku 1938. Je to časopis, kde byly publikovány články o lingvistice a literární kritice. Úspěchy tohoto časopisu nejsou velké, ale časopis si zaslouží pozornost, protože se tam publikovali takoví autoři jako A.L. Bem, D.I. Čiževskij, S.L. Frank.

První číslo časopisu vyšlo v roce 1931 a bylo věnováno studiu kulturních vztahů mezi germánskými a slovanskými národy. Tento časopis je důsledkem podpory vlády Československa pro rozvoj vztahů mezi různými národy ve dvacátých letech 20. století. Kromě československé vlády tento program

---

⁸³ VAVŘÍNEK, V. *Učastije rossijskich vizantinistov i slavistov v sbornike Byzantinoslavica v mežvojennyj period*, s.95.

⁸⁴ Ročenka Slovanského ústavu v Praze. *Zprávy z komisi*, s. 69.

⁸⁵ Tamtéž, s. 70.

podporovalo i německé obyvatelstvo.

U příležitosti jubilea Goethe časopis publikuje články sovětských autorů. Čiževskij píše recenzi nazvanou *Nová ruská vydání Goetheho*, aby vznesl otázku ohledně obdivovatelů Goetheho v Rusku. Čiževskij si myslí, že nejčastěji Goetheho fanoušci jsou odborníci na německý jazyk, protože překladatelé Goetheho díla nemohli zaujmout čtenáře svým překladem.⁸⁶

S.L. Frank publikuje v časopise práce *Rilke a Rusko*, ve které analyzuje vliv ruské kultury na Rilkeho.⁸⁷

Podle německého výzkumníka K.H. Ehlersa časopis přestal existovat z několika důvodů: nepříznivé tendence zahraniční politiky, materiální potíže, hospodářská krize ve světě, v souvislosti s kterou se snížilo financování vědy a kultury, rozdílnost názorů mezi editorem Bittnerem a lingvistou R.O. Jakobsonem v otázkách panslavismu. Poté editor Bittner ztrácí podporu Československa a Německa, proto svůj post opouští, Franz Spina následně také odmítá vydávat časopis.⁸⁸

Časopis „Slavia“

Poté, co přestali vydávat *Archive für Slavische Philologie*, vznikl časopis *Slavia* (1922). Časopis byl vytvořen za účelem pokračování činnosti Archivu, konkrétně s cílem přispět ke sjednocení slavistů ze slovanských a neslovanských zemí. Předpokládalo se, že články budou publikovány ve slovanských jazycích.⁸⁹

Cílem časopisu bylo seznámit čtenáře s vědeckými pracemi, událostmi, osobnostmi – s tím vším, co souvisí se slovanskou otázkou. „Právě tak se chceme

---

⁸⁶ EROCHIN, A.V. *Rossijskaja germanistika v emigracii: žurnal "Germanoslavika" i jeho ruskije avtory*, s. 203.

⁸⁷ Tamtéž, 206.

⁸⁸ EROCHIN, A.V. *Rossijskaja germanistika v emigracii: žurnal "Germanoslavika" i jeho ruskije avtory*, s. 198-200.

⁸⁹ Murko, M. Úvodem, s. 1-2.

vzájemně podporovati a o práci děliti s odbornými časopisy slovanskými. Naše články, recenze, referáty a zprávy budou co možná věnovány všeobecným slovanským a mezislovanským otázkám, Slovanstvu jako celku a významným zjevům u jednotlivých slovanských národů.“⁹⁰

Hlavními editoři byli M. Murko a O. Hujer. Mezi ruskými autory: V.A. Francev, E.A. Ljatskij, A.L. Bem, S.J. Karcevskij, R.O. Jakobson, N.S. Trubeckoj.

Činnost časopisu byla ukončena v roce 1939 a obnovena až po válce.

Není možné ignorovat vynikající asociace pro studium tvorby a osobnosti Dostojevského tzv. Společnost Dostojevského.

Ve 30. letech se Praha stala mezinárodním centrem pro studium Dostojevského a jeho děl. Díky českým, ruským a německým vědcům vznikla vědecká Společnost Dostojevského. Do tohoto okamžiku existoval Seminář pro studium Dostojevského na Ruské lidové univerzitě v Praze, který vytvořil A.L. Bem v roce 1925.

Miluša Bubeníkova poznamenává, že to bylo dobré období pro rozvoj studia práce Dostojevského, protože v zemi bylo mnoho ruských vědců. Díky zájmu o osobnost a díla Dostojevského se v českých divadlech objevilo velké množství divadelních představení spisovatelových děl a premiér oper českých skladatelů na základě děl Dostojevského (Otakar Jeremiáš „Bratři Karamazovi“, Leoš Janáček „Z mrtvého domu“).⁹¹

Společnost Dostojevského byla založena v Praze v roce 1930. V roce 1931 Společnost oslavila 50. výročí smrti spisovatele. V souvislosti s tímto datem byla vydána sbírka článků „Dostojevskij: Sborník statí k padesátému výročí jeho smrti, 1881-1931“.

Společnost Dostojevského z hlediska svého členství byla mezinárodní: zahrnovala ruské a české vědce. Myšlenku vytvoření společnosti podpořili J. Horák,

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 2.

⁹¹ BUBENÍKOVÁ, M. *Dostojevskij v Čechii*, s. 366.

A. Tesková. Členy výboru byli čeští slavisté F. Wollman, J. Horák a předseda J. Máchal, literární vědci V. Tille, O. Fischer, ruský slavista E. Ljackij, ukrajinský slavista D. Čiževskij, tajemníkem společnosti se stal A.L. Bem.

V roce 1939, kdy se nacisté chopili moci, společnost přestala fungovat.⁹²

Členové Společnosti studovali život a díla spisovatele, pořádali přednášky. Hlavním úkolem společnosti bylo zvýšit zájem o hlubší studium děl, o vytvoření knihovny a archivu rukopisů, bibliografických a dokumentárních děl. „Společnost odpovíděla k vědeckým otázkám, daným jí z různých zemí a podporovala vědeckou práci o Dostojevském knihami prostřednictvím Slovanské knihovny“.⁹³

Emigrantská kolonie v Československu byla uznána jako jedna z nejlíp organizovaných ruských diaspor.

Ruská akce měla své charakteristické rysy. Zatímco mnoho dalších zemí otevřelo dveře všem uprchlíkům z Ruska, československá vláda se snažila tok ruských emigrantů regulovat. Nejvíce do Československa přijížděli vědci, ekonomové, inženýři, agronomové, spisovatelé, divadelníci, mládež, aby získali vzdělání. Do poloviny dvacátých let počet ruských emigrantů nepřekročil 30 000. Avšak z hlediska významu výsledků *Ruské akce* se Praha samozřejmě stala nejdůležitějším kulturním a vědeckým centrem ruské emigrace. Přízeň vlády Československé republiky a finanční podpora vytvořily mnohem lepší podmínky pro život a práci ruské emigrace než v jiných zemích. Nebyla tedy náhoda, že se Praha ve dvacátých letech stala jednou z nejvýznamnějších a největších kultur nejen pro emigranty, kteří v ní žili, ale také pro celou tehdejší ruskou diasporu.

Ruská akce se aktivně rozvíjela až do poloviny 20. let. Ve druhé polovině desetiletí se však akce postupně omezovala. Koncem dvacátých let, v Československu i na celém světě, začala hospodářská krize. V této situaci byly

---

⁹² BUBENÍKOVÁ, M. Dostojevskij v Čechii, s.365.

⁹³ Ročenka Slovanského ústavu v Praze: *Společnost Dostojevského v Praze*, s.249.

všechny výdajové položky státního rozpočtu podrobeny přísným revizím, projednány v parlamentu a v tisku.⁹⁴ Následkem toho začaly velké výdaje pro ruské emigranty v československé společnosti způsobovat nespokojenost. 13. března 1928 Parlament schválil zákon na ochranu národního trhu práce. V důsledku toho byla zavedena omezení týkající se najímání osob, které dorazily do Československé republiky po 1. květnu 1923. V Praze se pravidelně opakovaly studentské demonstrace, které požadovaly přerozdělení prostředků ve prospěch československých studentů na úkor emigrantských studentů.⁹⁵

To vše vedlo k tomu, že ve druhé polovině 20. let v Československé republice došlo ke snížení ruské kolonie. Emigranti se začali stěhovat do jiných, především západních zemí. V Československu zůstávali ti, kteří již ukončili studium, našli si práci, a potřebovali proto méně pomoci.

Oficiálně byla *Ruská akce* ukončena v roce 1931. I přesto však československá vláda poskytovala emigrantům finanční podporu.⁹⁶

---

⁹⁴ VEBER, V., BUBENÍKOVÁ, M., ed. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945: seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK v Praze: sborník studií*, s. 15.

⁹⁵ SERAPIONOVA, E.P. *Rossijskaja emigracija v Československé republice (20-30-e gg)*. s.23.

⁹⁶ VEBER, V., BUBENÍKOVÁ, M., ed. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945: seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK v Praze: sborník studií*, s. 18.

Kapitola 3. Ruští lingvisté v Československu

V předchozí kapitole jsme zkoumali nejvýznamnější střediska ruské emigrace. Nyní bych se chtěla zabývat slavnými osobnostmi ruské emigrace. Emigrace vědců a jejich pokračující aktivity mimo domovinu nejsou v dějinách lidstva vzácným jevem.

Důvody ruské emigrace 20. století byly různé. Někdo byl od samého začátku proti nové sovětské moci, někdo byl ze své vlasti násilně vyloučen. V zahraničí byly stovky vědců, spisovatelů, filozofů, hudebníků, umělců, kteří ale kvůli okolnostem odhalili svůj talent pouze v exilu.

Převážná většina emigrantů však byla nucena pracovat jako řidiči, číšníci, pomocní pracovníci, hudebníci v malých restauracích. I tak se nadále považovali za nositele velké ruské kultury a snažili se udržet ruské tradice. Relativně málo lidí bylo schopno zachovat si své původní povolání a uplatnit svůj talent. Dokázali to však převážně zástupci umělecké a vědecké inteligence.

V dějinách civilizace představuje mezistátní výměna zkušeností a společná práce se zahraničními odborníky jediný proces, který hraje v rozvoji kultury a vědy důležitou roli.

Stav ruské inteligence popsal slavný petrohradský lékař a vědec I. I. Manuhin: „Roky 19–20 byly obdobím růstu, z týdne na týden, z měsíce na měsíc, nejtěžšího pro normálního člověka pocit morálně smrtícího dusna, které je dokonce obtížné určit přesným slovem, snad termínem „morálního dušení“. Lidé byli umístěni do podmínek, kde je obklopovala smrt buď fyzická, nebo duchovní ... Všechno se děje podvodně, nepřátelsky, obtěžováno kolem vás a nesmírně, nekonečně, nezákonně. Dekrety se na laika vylévají bez účtu, ale neexistuje zákon a jeho samotný princip chybí. Není divu, že se Rusové vrhli na hranice – kdo kam šel: do Finska, Ukrajiny, Polska, Běloruska. Chtělo se žít, jak se líbí: v chudobě, v ubohosti, být poutníkem,

být mimozemšťanem, jen aby člověk nebyl nucen žít bez svědomí.“⁹⁷

Mnoho představitelů inteligence, včetně vědců, se ocitlo v první vlně ruské emigrace. Většina z nich opustila Rusko v období mezi roky 1920 až 1925. V této kapitole se budeme podrobněji zabývat životopisem tří lingvistů, kteří byli s Československem spojeni, jejich badatelskou prací, a příspěvkem v rozvoji lingvistiky. Budou to Roman Osipovič Jakobson, Nikolaj Sergejevič Trubeckoj a Sergej Josifovič Karcevskij.

2.1 Roman Osipovič Jakobson

Roman Jakobson je jedním z největších lingvistů 20. století, který výrazně ovlivnil vývoj humanitních věd. Tento vědec se narodil v Moskvě v roce 1896. Po ukončení Moskevské univerzity zde zůstal jako učitel. V červnu v roce 1920 odjel do Prahy jako překladatel mise Červeného kříže. V rámci mise byl jedním z nejmladších, bylo mu teprve 23 let. Během mise vykonával činnosti překladatele, pomáhal při sestavování přehledů o vnitřní politické situaci v Československé republice. Jeho cílem bylo zlepšit znalosti českého jazyka a seznámit se s nejnovějšími výsledky evropské vědy, jelikož měl zájem o slovanskou, a především českou filologii. Jakobson se také podílel na doplňování vědeckých knihoven v Moskvě a Leningradu a na zásobování kolegů, kteří zůstali v domovské zemi, nejnovější slovanskou literaturou.

V Československu se Jakobson přiblížil k představitelům revoluční umělecké avantgardy. Ukázal českým básníkům díla V. Majakovského a V. Chlebnikova. Jakobson udělal mnohé pro to, aby Čechy seznámil s moderní ruskou kulturou a vědou. V lednu 1921 v Praze vyšel jeho článek věnovaný poezii V. Chlebnikova „Vivisekce jako nejbližší úkol vědy o umění“. V roce 1922 Jakobson

---

⁹⁷ BORISOV, V. P. *Rossijskije učenyje i inženery*, s. 5.

publikoval články „Vliv ruské revoluce na ruský jazyk“, „O realismu v umění“. Ve stejném roce byly publikovány studie prováděné společně s Peterem Bogatyrevym „Slovanská filologie v Rusku v letech 1914–1921“. O rok později byla tato práce vydána v Berlíně. Doporučil také překlad básně A. A. Bloka „Dvanáct“ do češtiny.⁹⁸ Roman Jakobson napsal díky seznámení s těmito básníky knihu „Základy českého verše“.⁹⁹ Jeho články v češtině se začaly objevovat v různých časopisech.

Jakobson měl dobré vztahy s avantgardními československými básníky ze sdružení Devětsil, později se stal jeho členem. Členy této skupiny byli především Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Konstantin Biebl, Josef Hora, Vladislav Vančura, Karel Teige, Josef Šíma. Jeho přátelé byli také František Halas, Karel Čapek, Ivan Olbracht. V článku s názvem „Konec básnického umprumáctví a živnostnictví“ kritizoval Proletkult a její úzkou představu jako „domněle objektivního přiblížení se ke skutečnosti a zároveň jako obranu Devětsilu“¹⁰⁰. V tomto článku poznamenal, že je důležité, aby básníci Devětsilu vytvořili něco nového a zničili staré tradice.

6. října 1926 se uskutečnilo první setkání Pražského lingvistického kroužku, jehož členem a jedním ze zakladatelů byl právě Roman Jakobson. V další kapitole si ale Pražský lingvistický kroužek podrobněji představíme.

Od konce roku 1921 do 1. listopadu 1928 Jakobson pracoval jako tiskový atašé sovětské diplomatické mise v Praze. V budoucnu se Jakobson snažil nemít žádnou společnou činnost se sovětskou vládou, ale chtěl však uspět ve vědecké činnosti. V roce 1930 získal titul doktora filologie na Německé univerzitě v Praze, a stal se učitelem na Masarykově univerzitě v Brně (obor ruská filologie). O tři roky později se stal docentem a v roce 1937 profesorem, avšak se specializací na ruskou filologii a středověkou českou literaturu. Jen teprve 21. října 1937 se stal občanem

---

⁹⁸ KAMENSKAJA, V. A., MALEVIČ, O. M. *Blok v Čechoslovakii*. s. 463.

⁹⁹ JAKOBSON, Roman. *Základy českého verše*.

¹⁰⁰ VOJVODÍK, J., WIENDL, J., ed. *Heslář české avantgardy: estetické koncepty a proměny uměleckých postupů v letech 1908-1958*.

Československa (dříve se pravidelně prodlužovalo sovětské občanství).

Roman Jakobson vydal za posledních deset let svého pobytu v Československu více než 150 vědeckých prací a článků. Velmi významná část z nich byla psána česky. Jakobson se i nadále zajímal o téma české a ruské literární avantgardy.

Když Československo a SSSR uzavřely dohodu o pomoci a existoval mezi nimi dobrý vztah, Jakobson bojoval o vytvoření „společné kulturní řeči“ mezi ruskou a západní vědou.¹⁰¹ V článku „O předpokladech pražské lingvistické školy“ v přednáškách Formalistické školy a dnešní literární věda ruská, kterou četl na brněnské univerzitě v roce 1935, zkoumal vztah mezi ruskou a českou filologií. Roman Jakobson v této době často publikoval své články v populárních českých novinách a časopisech. Například v Lidových novinách publikoval svou předmluvou k příběhu o Vasiliji Zlatovlaskem, králeviče české země.

Srovnání Československa a Ruska obsahuje článek nazvaný „Význam ruské filologie pro bohemistiku“. Věřil, že hlavním bodem v kulturách těchto zemí byla jejich středová pozice mezi Západem a Východem. Věřil však, že takové uspořádání zachrání Československo a jeho kulturu před jednostrannou závislostí.

V důsledku rostoucího vlivu Hitlera v sousedním Německu v polovině 30. let se politická situace ve střední Evropě dramaticky změnila. V tomto ohledu Československo v roce 1935 uznalo sovětskou vládu. Za těchto okolností byla Jakobsonova vědecká činnost schválena ministerstvem zahraničních věcí jako cenný příspěvek k boji proti německé propagandě. Ministerstvo zahraničních financovalo jeho služební cesty po zemi. Ministerstvo s ním také konzultovalo záležitosti týkající se Ruska, jako je například vypracování programu delegace sovětských novinářů, kteří navštívili Československo v říjnu 1935.¹⁰²

---

¹⁰¹ JAKOBSON, R., TOMAN, J., ed. *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona: články, recenze, polemiky 1920-1945 a Moudrost starých Čechů*, s. 64.

¹⁰² STEINER, P. "WHICH SIDE ARE YOU ON, BOY?" Roman Jakobson v Prage mežvojennoho perioda, s. 26-27.

Německá okupace Československa 15. března 1939 přinutila Jakobsona, aby z Československa odjel. 23. dubna 1939 dorazil do Kodaně, na konci srpna téhož roku se přestěhoval do Norska, v dubnu 1940 do Švédska. 4. června 1941 dorazil do New Yorku. Ač byl kdekoli (Moskva, Praha nebo New York), tak i nadále významně přispíval k rozvoji lingvistiky. Účastnil se lingvistických sdružení jako je Moskevský lingvistický kroužek, OPOJAZ a Pražský lingvistický kroužek. Je jedním ze zakladatelů strukturalismu v lingvistice a literární kritice.

Články v českém jazyce nebo související s českými problémy Roman Jakobson občas publikoval v americkém období svého života. Čtyřikrát navštívil Československo – dvakrát v roce 1957, a poté až v letech 1968 a 1969. V roce 1968 se stal čestným doktorem Univerzity Karlovy v Praze a na Univerzitě Purkyně v Brně.

České období v životě Romana Jakobsona a jeho díla patřila k nejpłodnějším, a zanechala stopy na jeho následných vědeckých činnostech.

2.2 Sergej Josifovič Karcevskij

Sergej Karcevskij je lingvista, publicista, redaktor. Dnes je to slavný lingvista první poloviny 20. století, ale ve 20. až 50. letech minulého století bylo jeho jméno známé pouze v nejužších jazykových kruzích.

Narodil se v Tobolsku. Vystudoval moskevskou univerzitu. V roce 1903 obdržel učitelský diplom a dva roky pracoval jako učitel v provincii. Poté byl ředitelem městské knihovny v Nižním Novgorodu. Následně se připojil k Socialistické revoluční straně. V roce 1906 byl zatčen, poté uprchl a odešel do Švýcarska do Ženevy, kde nastoupil na univerzitu a stal se následovníkem F. de Saussura či S. Balliho. V březnu 1917 se Karcevskij vrátil do Ruska, kde se účastnil setkání Moskevského lingvistického kroužku, kde byl spolu s R. Jakobsonem a P. Bogatyrevym jedním z jeho zakladatelů a členů. Na jedné ze schůzek roku 1918 představil své dílo „Systém ruského slovesa“, za které dostal skvělé hodnocení od předních ruských vědců (A. M. Peškovského, N. N. Durnova, F. I. Buslaeva, a D.

N. Ušakova). Podle Karcevského je každá část řeči podsystémem, který odráží strukturu celého jazyka jako celku. Proto je důležité určit „hlavní vlákna, která spojují slovesa spolu mezi sebou a která je zároveň spojují s jinými slovy jazyka“.¹⁰³

Karcevskij se snažil systematizovat slovesa, nebo spíše zdůraznit systém existující v samotném jazyce, a nezavádět jej zvnějšku jako umělý přístup diktovaný subjektivními pohledy vědce-výzkumníka. „Jazyk je systém, který má v úmyslu do něj uvést pořádek, znamená jednoduše uznat, že ho neznáme dostatečně dobře. Myslet jinak a uznat, že jazyk je chaos, by znamenalo opustit možnost existence jazykové vědy.“¹⁰⁴

Tato zpráva a její diskuse jsou jednou z etap Karcevského na doktorské disertační práci, kterou se připravoval obhájit v Ženevě, jelikož v roce 1920 konečně opustil Sovětský svaz.

Během práce v Moskevském lingvistickém kroužku se Sergej Karcevskij setkal s francouzským lingvistou, který mu pomohl získat práci učitele ruského jazyka ve Francii ve Štrasburku. I přes nepřítomnost v Rusku sledoval, co se děje doma. V letech 1921–1922 publikoval v ruském tisku v Paříži dva články o změnách v ruském jazyce pod vlivem sociopolitických událostí na začátku století.

V roce 1923 se Karcevskij přestěhoval do Prahy. Karcevskij byl povoláním učitel, a od roku 1920 vyučoval ruský jazyk ve Štrasburku, poté pracoval v Praze. V hlavním městě Československa vydával časopis pro učitele s názvem „Ruský jazyk v zahraničí“, ve kterém diskutoval o metodách výuky rodného jazyka, publikoval metodické i jazykové články v ruštině, recenze těchto článků nebo jazykových učebnic. V časopisu se zabýval životem ruské školy v exilu a Rusku, tištěnými materiály o nejnovějších pedagogických trendech v Evropě a USA.¹⁰⁵ Jak

---

¹⁰³ KARCEVSKIJ, S. J. *Iz lingvističeskoho nasledija: 2 dil*, s. 30.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁵ VOLOŠINA, O. A. *Teorija jazykovej dejatel'nosti v rabotach S.J. Karcevskogo: K 130-letiju so dnja roždenija S.J. Karcevskogo*, s. 80.

psal svému příteli, spisovateli N. A. Rubakinovi, výběr článků a jejich úpravy trvaly hodně dlouho, ale všechno, co bylo spojeno s výukou, se pro Karcevského stalo nesmírně důležité. Časopis existoval šest let a byl úspěšný na ruských školách v zahraničí.

Karcevskij si dopisoval se svým učitelem Charlseem Bally. Některé dopisy se vztahují k pražskému období od roku 1921 do roku 1926. V této době byl Karcevskij ve velmi obtížné finanční situaci, a aby se zlepšila, musel obhájit svou disertační práci a získat diplom, ale kvůli jeho práci učitele a práci v deníku zbývalo na disertační práci málo času.¹⁰⁶

V dalším dopise ze dne 17. 09. 1925 Karcevskij píše, že „život v exilu je velmi obtížný“ a že by si rád našel trvalé postavení učitele. Přemýšlel, zda je možné pracovat jako lektor na Ženevské univerzitě nebo vytvořit samostatné oddělení ruského jazyka.¹⁰⁷

V Praze se Karcevskij setkal se svým přítelem R. O. Jakobsonem, s nímž pracoval v Moskevském lingvistickém kroužku. Seznámil se také s N. S. Trubeckým a V. Mathesiem, který navrhoval vědcům podepsat manifest, který se stal základem Pražského lingvistického kroužku.

Učebnice Karcevského „Gramatika“ vyšla v Praze v roce 1925. Hlavní myšlenky gramatiky tvořily základ kurzu ruského jazyka, který vyšel v roce 1928 v Moskvě. Účelem bylo pojednání o struktuře jazyka.

V roce 1927 Karcevskij obhajoval na univerzitě v Ženevě svou dizertační práci s názvem „Systém ruského slovesa“, která byla ve stejném roce vydána jako samostatná kniha. Po obhajobě získal práci soukromého asistenta na Ženevské univerzitě. V Ženevě vedl Karcevskij kurzy o ruském jazyce a literatuře, vytvořil školu překladatelů, pro jejíž studenty psal manuály o ruském jazyce. Byl

---

¹⁰⁶ FUŽERON, I., FUŽERON, Ž. *O čem rasskazyvajut archivy: Iz perepiski S.J.Karcevskogo*, s. 245.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 246-247.

iniciátorem, tvůrcem a prvním místopředsedou Ženevské lingvistické společnosti.

Až do konce svého života měl S. J. Karcevskij Rusko moc rád. Proto v roce 1947 požádal o vízum k návratu do Sovětského svazu. Jeho žádost zůstala nezodpovězena. Karcevskij zemřel 7. listopadu 1955.

Publikované jazykové dědictví Karcevského nebylo velké. Jsou to dvě monografie a asi 40 článků a kritických recenzí. Dědictví Sergeje Josifoviče Karcevského je napsané převážně v ruštině a francouzštině. Považoval jazyk za systém, a nejvíce se zajímal o otázky syntaxe a intonace.

Karcevskij byl na rozcestí mezi třemi školami – Ženevská škola, Moskevská škola a Pražská škola. Byl po dlouhou dobu považován pouze za dirigenta myšlenek těchto hnutí, zejména myšlenek a učení Ferdinanda de Saussura. Jeho vlastní příspěvek k lingvistické vědě zůstal v pozadí. Jedním z důvodů špatného rozšíření jeho práce v Rusku bylo to, že byl emigrantem, a na to Západě. Dalším důvodem bylo to, že předmětem jeho analýzy byl téměř výhradně ruský jazyk. Jako způsob vyjádření svých myšlenek si vybral francouzský jazyk nebo jazyk Pražského lingvistického kroužku. Nesmíme však zapomenout, že pro Karcevského byl ruský jazyk pouze primární podporou, základem pro rozvoj a rozvoj problémů obecné lingvistiky. Jeho práce, přirozeně zapadající do tehdejší jazykové debaty, se týkají takových základních otázek, jako je koncepce systému, minimální jazykové jednotky, povaha slova.

2.3 Nikolaj Sergejevič Trubeckoj

Nikolaj Sergejevič Trubeckoj je myslitel, vynikající lingvista, historik jazyka, slavista, teoretik strukturalismu, člen Moskevského a Pražského lingvistického kroužku.

Od školního období se Nikolaj Trubeckoj začal zabývat etnografií, folklórem, lingvistikou, historií a filozofií. O několik let později vydal řadu článků o problémech ugrofinských jazyků a slovanských studií. Byl aktivním účastníkem

Moskevského lingvistického kroužku, studoval a rozvíjel mytologii, etnografii, a úzce se přibližoval budoucímu eurasijskému tématu.

Říjnová revoluce začala, když byl Trubeckoj v Kislovodsku. Byl daleko od politiky, ale neměl o nové vládě žádnou iluzi, a proto emigroval. V prosinci 1919 Trubeckoj navždy opustil Rusko. Z Jalty přes Cařihrad dorazil do Sofie, kde nějakou dobu učil na univerzitě. Jeho manželka V. P. Trubeckaja pocházela z nejbohatší rodiny v Moskvě. Pravě proto mohli manželé žít nějakou dobu za peníze získané z prodeje šperků.

Nikolaj Trubeckoj se stal asistentem na univerzitě v Sofii na katedře srovnávací jazykovědy. Ale všechny myšlenky mladého vědce byly o Rusku. Miloval Rusko a chtěl se vrátit zpátky. Nekladl však důraz na to, že byl emigrantem nebo že byl chudý. Také nesouhlasil s názorem, že emigranti nejsou ničím a nemohou nic dělat.

V Sofii Nikolaj Sergejevič publikoval své dílo „Evropa a lidstvo“, které se stalo předzvěstí originálního, zajímavého směru v kultuře a filozofii – eurasianismu.

Trubeckoj dospěl k závěru, že Evropa se staví proti lidstvu. A úkolem lidstva je v tomto případě obléhat Evropu, potvrdit své vlastní civilizační principy a hodnoty na stejné úrovni jako Evropa a mimo Evropu. V roce 1921 čtyři mladí lidé z Ruska – Peter Savickij, Peter Suvčinskij, Georgij Florovskij a Nikolaj Trubeckoj oznámili zrod nového tvůrčího směru, kterému říkali euroasianismus. Všichni čtyři se spojili ve vášnivě touze přeorientovat ruskou emigraci z neplodného politování do duchovní tvořivosti. Spasení Ruska neviděli v příštích sociopolitických otřesech, ale v rozvoji tvůrčího potenciálu, který je z jejich pohledu možný pouze na kulturním a náboženském základě.

V roce 1922 se Trubeckoj se svou rodinou přestěhoval do Vídně. Na Vídeňské státní univerzitě N. S. Trubeckoj sloužil posledních 15 let svého života, vyučoval slovanská studia, cestoval po Evropě a přednášel. Ve Vídni čekal na rozhodnutí o obsazení volného místa profesora slovanské filologie. Dostal toto místo zcela náhodně, když jeden z německých profesorů toto místo odmítl. Poté přestal být považován za emigranta, protože díky tomu získal rakouské občanství, a stal se rakouským vládním úředníkem.

Trubeckoj byl přesvědčen, že emigranti v Paříži mají otevřít módní obchody a noční taverny, v Mnichově – pivní obchody, a ruským slavistům by bylo nejlíp ve slovanských zemích.

Deset let vyučoval slovanské jazyky na univerzitě ve Vídni, a stal se jedním ze zakladatelů školy filologického slovanského strukturalismu. Nikolaj Sergejevič Trubeckoj ve svých přednáškách zdůrazňoval, že je nutné studovat starověkou ruskou literaturu, která je důležitá pro kulturní svět.¹⁰⁸

Trubeckoj byl ve vědě velmi všestranný. Vyvinul několik vědeckých oblastí a disciplín, včetně fonologie, morfologie, historie literárních jazyků, typologie lingvistických struktur a konfrontační (kontrastní) lingvistiky, doktríny lingvistických odborů a kontaktů. N. S. Trubeckoj obohatil svými nápady a konkrétním vývojem takové tradiční oddíly lingvistiky, jako jsou indoevropská studia a slovanská studia.¹⁰⁹ Projevil také velký zájem o srovnávací gramatiku slovanských jazyků, před slovanského jazyka, staroslovanského jazyka, starověkého období vývoje východoslovanských a západoslovanských jazyků.

V roce 1923 popsal v článku „Babelova věž a smíchání jazyků“ proces rozdělení jazyka na příslovce, dialekty a spojení jazyka do rodin, v nichž se rozlišují větve a podoblasti.¹¹⁰ „Stává se, že několik jazyků stejného geografického a kulturně-historického regionu vykazuje znaky zvláštní podobnosti, přestože podobnost není způsobena společným původem, ale pouze dlouhým sousedstvím a paralelním vývojem“, napsal N. S. Trubeckoj. „Pro takové skupiny, které nejsou založeny na genetickém principu, nabízíme název jazykových svazu.“¹¹¹ Pozoruhodným příkladem jazykové svazů v Evropě jsou balkánské jazyky –

---

¹⁰⁸ BELKIND, Ju. G., LEUSENKO, D. A. *Nasledije N. S. Trubeckogo: Sovremennyje issledovatel'skije zadači*, s. 67.

¹⁰⁹ ČUBUKOV, A.V. *Lingvističeskoje nasledije N. S. Trubeckogo*, s. 274.

¹¹⁰ TRUBECKOJ, N. S. Vavilonskaja bašnja i smešenije jazykov. *Nasledije Čingishana* [online]. Moskva: Agraf, 1999 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <http://indbooks.in/mirror4.ru/?p=264204>

¹¹¹ Tamtéž.

bulharština, rumunština a moderní řečtina, které patří k zcela odlišným odvětvím indoevropské rodiny; jsou však navzájem spojeny celou řadou společných rysů a podrobných shod v oblasti gramatické struktury. Poprvé byl tedy formulován koncept lingvistického svazů a byl zaznamenán význam tohoto pojmu pro srovnávací a obecnou lingvistiku, pro lingvistické kulturní studie.

Nejzásadnější vývoj v oblasti lingvistiky Trubeckoj vytvořil v rámci Pražského lingvistického kroužku. Nejslavnějším je klasické dílo N. S. Trubeckého „Základy fonologie“, které je napsáno v němčině. Zájem o tuto práci ve světové vědě neustále roste. Dílo „Základy fonologie“ bylo a zůstane jeho nejvýznamnější prací.

Vědecké dědictví Trubeckého se však neomezuje pouze na otázky fonologie. Úspěšně se zabýval otázkami etnologie, historie kultury a otevřel několik nových vědeckých oblastí: dějiny literárních jazyků, typologická a srovnávací lingvistika.

Myšlenky tohoto muže obohatily slovanská studia, v rámci kterých studoval mnoho předslovanských jazyků, včetně starověkého a západoslovanského jazyka. Unikátní objevy N. S. Trubeckého byly především ve studiu jazykových rodin a regionů: kavkazských, paleasijských i ugrofinských jazyků.

V současné době vědecké názory vědce v oblasti jazyka a kultury pokračují a jsou velmi rozmanité. Myšlenky vyjádřené v první polovině 20. století v jeho dílech jsou v naší době žádané.

Poslední roky svého života žil N. S. Trubeckoj ve Vídni, kde působil jako profesor slovanských studií na vídeňské univerzitě. Po připojení Rakouska k Německu vědec byl pronásledován politickou policií Třetí říše – gestapem. Trubeckoj vytvořil teoretický protinacistický článek „O rasismu“ a jako lingvista ostře kritizoval árijskou teorii v lingvistice. Dokazoval, že indoevropský prajazyk neexistoval a podobnosti jazyků indoevropské rodiny lze vysvětlit jejich vzájemnými vlivy během historického vývoje. Tyto myšlenky, které vyjádřil v článku „Myšlenky na indoevropský problém“, se staly příčinou výpovědi na gestapu. Byl vyslán k výslechu a na tři dny byl zatčen, v jeho bytě bylo provedeno pátrání. Jak se domnívá jeho kamarád Savickij, knížecí titul zachránil Trubeckého před koncentračním táborem. Většina jeho vědecké práce se však při domovní

prohlídce ztratila. Tato situace přispěla k tomu, že N. S. Trubeckoj měl infarkt myokardu. Kvůli tomu 25. července 1938, ve věku 48 let, zemřel.

Rudolf Jagodič, který byl Trubeckého kolegou, o něm měl projev při příležitosti 25. výročí smrti: „Kníže Trubeckoj ztratil kvůli revoluci všechno – svou vlast, jmění a zavedený kulturní šlechtický život. Ale nikdy však neslyšel, aby se stěžoval.“¹¹²

V této kapitole jsem se pokusila představit biografii slavných ruských lingvistů (Romana Osipoviče Jakobsona, Nikolaje Sergejeviče Trubeckého a Sergeje Josifoviče Karcevského), kteří emigrovali z Ruska v první vlně emigrace. Snažila jsem se přiblížit, jak se vyvíjel jejich osud a vědecká činnost mimo jejich domovinu. Přesto, že Trubeckoj nežil v Praze, byl významným představitelem ruské emigrace a aktivně se podílel na práci Pražského lingvistického kroužku. Volba těchto tří lingvistů není náhodná. Každý z nich byl aktivním členem Pražského lingvistického kroužku. Proto se další kapitola mé práce bude věnovat vytvoření Pražského lingvistického kroužku, a také činnostem a významu ruských lingvistů v něm.

---

¹¹² AVERINCEV, S. Neskol'ko myslej o "evrazijstve" N.S. Trubeckogo: Opyt bezpristrastnogo vzgljada. *Novyj mir* [online]. 2003(2) [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://magazines.gorky.media/novyi_mi/2003/2/neskolko-myslej-o-evrazijstve-n-s-trubeckzogo.html

Kapitola 4. Pražský lingvistický kroužek

V této kapitole se zaměříme na Pražskou lingvistickou školu. Vezmeme v úvahu historii školy, její hlavní myšlenky, a zanalyzujeme příspěvek ruských lingvistů k rozvoji Pražského lingvistického kroužku.

Pražská škola je jednou z hlavních oblastí strukturalismu a, jak zdůrazňuje jazykovědkyně T. A. Amirova, „... právě v Praze se poprvé formovalo celé hnutí moderní lingvistické vědy“.¹¹³ Činnost Pražského lingvistického kroužku byla úzce spjata s kulturním životem Prahy ve 20. a 30. letech, kdy byl T. G. Masaryk prezidentem Československé republiky. Aktivně podporoval vědecký a kulturní život v Praze, což je jeden z výjimečných případů, kdy věda zaujímala ve státní politice dominantní roli. Tyto trendy měly jednoznačně pozitivní dopad na formování výzkumných praktik pražských lingvistů, u nichž měla lingvistika rozšířit kognitivní schopnosti jazyka.

Je známo, že lingvisté nazývali své sdružení *kroužkem*. Název *škola* byl poprvé použit v roce 1932 na prvním fonetickém kongresu v Amsterdamu.¹¹⁴

3.1 Historie Pražské školy. Představitelé a základní teze

Pražská lingvistická škola je jedním ze směrů moderního strukturalismu. Z

---

¹¹³ AMIROVA, T. A., OEHOVIKOV, B. A., ŘOŽDESTVENSKIJ, Ju. V., GONČARENKO, Ju. F., ed. *Istorija jazykoznanija*, s. 534.

¹¹⁴ BELJAJEVA, I. F., HUHUNI, G. T. N.S. Trubeckoj i osnovateli Pražskoj lingvističeskoj školy. *Vestnik Moskovsogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Serija "Lingvistika"* [online]. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj oblastnoj universitet, 2013, (3), 6 [cit. 2020-05-19]. ISSN 2072-8379. Dostupné z: <https://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/4617>

iniciativy slavného českého lingvisty V. Mathesia (1882–1945) byl vytvořen Pražský lingvistický kroužek v roce 1926. „Dne 6. října roku 1926 se konala v ředitelně Viléma Mathesia v anglickém semináři Filozofické fakulty, v druhém patře domu ve Veleslavínově ulici č. 4, první schůzka Pražského lingvistického kroužku. Zúčastnili se jí B. Havránek, R. Jakobson, V. Mathesius, J. Rypka a B. Trnka.“¹¹⁵ Trubeckoj nebyl v Pražském lingvistickém kroužku přítomen kvůli práci ve Vídni, ale vedl korespondenci s Jakobsonem.

„Označení „Pražská škola“ si pražští lingvisté nedali sami: vyskytuje se v dějinách naší a světové jazykovědy teprve od té chvíle, kdy svými pracemi a zásadami na sebe pražští badatelé upoutali pozornost zahraničních odborníků.“¹¹⁶

Pražská škola byla složena z talentovaných lingvistů spojených společnými nápady. Spolu s takovými českými vědci jako Vilém Mathesius, Bohumil Trnka, Bohuslav Havránek, Josef Vachek, Vladimír Skalička, Pavel Trost a Jan Mukařovský, se na tvorbě a fungování Kroužku podílel Nikolaj Sergejevič Trubeckoj (1890–1938), profesor na vídeňské univerzitě, Roman Osipovič Jakobson (1896–1982), který žil v Praze, a také Sergej Josifovič Karcevskij (1884–1955), který bydlel v Praze a pak se přestěhoval do Ženevy.

Jak napsal Roman Jakobson „Typickým rysem kroužku byla jeho citlivost na všechny kulturní podněty od západu a východu“.¹¹⁷ Spolupráce s účastníky z různých zemí, kteří měli podobné vědecké názory, byla jedním z ústředních bodů činnosti kroužku. Charakteristickým rysem Pražské školy byla relativní jednota názorů. Pražský lingvistický kroužek založený v roce 1926 jako svobodné sdružení, se již v roce 1929, během prvního kongresu slavistů, stal disciplinovanou organizací

---

¹¹⁵ HAVRÁNKOVÁ, M., ed. *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci: Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Vilém Mathesius, Jan Mukařovský, Bohumil Trnka, Miloš Weingart: response z let 1923-1970*, s.13.

¹¹⁶ VACHEK, J. *Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovědné*, s. 13.

¹¹⁷ JAKOBSON, R. O. *Razrabotka celevoj modeli jazyka v evropejskoj lingvistike v period meždu dvumja vojnami*, s. 36.

s přesnými programovými tezemi a vlastními pravidly.

Teoretické názory představitelů Pražského kroužku se promítly v Tezích Pražského lingvistického kroužku (1929), navržených pro 1. kongres slavistů v Praze, a také v četných publikacích tohoto kroužku. Od roku 1935 začali vydávat časopis „Slovo a slovesnost“.

Poprvé bylo o tezích zmíněno v únoru roku 1929: „Po návrhu p. Jakobsona přijato, aby kroužek sestavil these prací několika členů kroužku (Jakobsona, Matesia [sic!], Oberpfalcera o sémantice, Havránka o spisovném jazyce, Mukařovského, Weingarta, Trnky), přípravného sjezdového výboru“.¹¹⁸

Formování lingvistické teorie pražských lingvistů bylo do značné míry ovlivněno některými názory F. de Saussura, stejně jako ruskou lingvistikou, reprezentovanou prací I. A. Baudouina de Courtenay, F. F. Fortunatova, A. A. Šahmatova.

Nejprve zde byly předloženy dva hlavní metodické zásady: funkční a strukturální. Strukturální princip vycházel z myšlenek Saussura o rozlišení jazyka a řeči, synchronie a diachronie, což spojil Prahu s dalšími oblastmi strukturalismu. Funkční princip, který byl spojen se jménem Baudouina de Courtenay, byl pro pražské lingvisty specifický, ale přesto v *Tezích* se umístil na prvním místě.

V *Tezích* je to uvedeno takto: „Jazyk jako výsledek lidské činnosti sdílí se o ní o záměrnost. At' analyzujeme jazyk jako výraz nebo jako sdělení, úmysl mluvčího jest vysvětlení, které je nejvíce nasnadě a je nejpřirozenější. Proto jest při lingvistické analýze dbáti stanoviska funkčního. Z funkčního stanoviska je jazyk systémem účelných výrazových prostředků. Žádnému jazykovému jevu nelze porozuměti bez ohledu na systém, k němuž náleží.“¹¹⁹

V *Tezích* se rozlišují také základní funkce jazyka. Nejen jazyk, ale také řečová aktivita jako celek se dělí na intelektuální a emocionální, a pomáhají při komunikaci

---

¹¹⁸ ČERMÁK, P., POETA, C., ČERMÁK, J. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*, s. 548.

¹¹⁹ VACHEK, Josef, ed. *U základů pražské jazykové školy*, s. 35.

s ostatními. Emocionální řeč také slouží k vyjádření emocí z kontaktu s posluchačem. Řečová aktivita v sociální roli má buď sdělovací funkci, nebo poetickou funkci.¹²⁰ Pro pražské lingvisty bylo specifické přidělení zvláštní poetické funkce. Zatímco pro jiné školy strukturalismu se poetika lingvistických otázek netýkala, pak pražští lingvisté, zejména R. Jakobson, do těchto oblastí významně přispěli. V práci se uvádí, že „Každá funkční řeč má svůj systém konvencí – vlastní jazyk“¹²¹. Jedná se o učení funkčních stylů jazyka.

V tomto ohledu se lingvisté zabývali problémy spisovného jazyka. Jsou zvýrazněny zvláštní funkce spisovných jazyků: „Odlišení spisovného jazyka je způsobeno jeho úlohou, zvláště většími požadavky na něj kladenými než na řeč lidovou; spisovný jazyk vyjadřuje kulturní a civilizační život“¹²² Proto je potřeba mluvit o věcech, které nesouvisejí s praktickým životem, o nových koncepcích, které vyžadují nové prostředky, které lidový jazyk nevlastní; proto existuje zvláštní slovní zásoba a speciální syntaktické formy.

Práce také odrážely myšlenky o historii jazyka. Pražský kroužek přijímal rozlišení mezi synchronií a diachronií, ale bezpodmínečně upřednostňuje synchronní přístup. Na rozdíl od F. de Saussura lingvisté vycházeli ze skutečnosti, že diachronie není o nic méně systémová, než synchronie: „Nelogické by bylo předpokládati, že změny jazykové jsou jen rušivými zásahy bez účelu, heterogenní z hlediska systému. Změny jazykové mají zhusta zření na systém, na jeho stabilizaci, rekonstrukci atd. Diachronické bádání tedy nejenom že nevyklučuje pojmy systému a funkce, nýbrž naopak bez ohledu na tyto pojmy je neúplné.“¹²³ Pokud jde o synchronii, považovali to za stav jazyka, za jeden z momentů jeho vývoje.

Pražští lingvisté se tedy na rozdíl od F. de Saussura snaží spojit synchronní a diachronickou analýzu. Proto předpokládají, že při studiu vývoje jednotlivých jevů

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 43.

¹²¹ Tamtéž, s. 43.

¹²² Tamtéž, s. 43.

¹²³ VACHEK, J., ed. *U základů pražské jazykovědné školy*, s. 36.

je třeba mít na paměti celý systém, protože teprve pak lze dosáhnout uspokojivých výsledků.

Teze Pražského lingvistického kroužku stručně představovaly řadu problémů, které se pak aktivně rozvíjely. Jsou jimi fonologie, popis fonémových systémů a fonologické korelace, morfologie, studium vlastností slov, studium struktury vět atd. To vše včetně pózování a problému strukturálního srovnání jazyků, bez ohledu na jejich genetické vztahy.

Nejaktivnější období činnosti Pražské školy trvalo asi deset let, až do vypuknutí druhé světové války. Válka přerušila možnost běžné vědecké práce: zemřeli N. Trubeckoj, V. Mathesius a další. R. Jakobson opustil Československo v roce 1939 po její okupaci, a brzy se přestěhoval do Spojených států. Ve svazku Marie Havránkové „Pražský lingvistický kroužek v korespondenci“ je přestaven dopis Romana Jakobsona od 24. února 1939:

„Výboru Pražského lingvistického kroužku.

Prosím, abyste mě laskavě zprostili funkce místopředsedy Pražského lingvistického kroužku.

S pozdravem

Roman Jakobson.¹²⁴

Zbývající členové kroužku B. Trnka, V. Skalička, B. Havránek a další, kteří zůstali v Československu, ve svém výzkumu pokračovali. Zůstali převážně na svých dřívějších pozicích. Tradice Pražského kroužku existují v české a slovenské vědě dodnes.

Pokud jde o ruské vědce, Jakobson a Trubeckoj přinesli produktivní myšlenky Moskevské školy. Sergej Karcevskij byl spojením mezi Pražskou školou a myšlenkami Saussura, jelikož studoval v Ženevě a osobně znal některé další vědce.

---

¹²⁴ HAVRÁNKOVÁ, M., ed. *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci: Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Vilém Mathesius, Jan Mukařovský, Bohumil Trnka, Miloš Weingart:respondecence z let 1923-1970*, s. 185.

Podívejme se podrobněji na důležitá díla ruských vědců.

3.2 Hlavní díla Trubeckého, Jakobsona, a Karcevského

3.2.1 Nikolaj Sergejevič Trubeckoj

Synchronní přístup k lingvistickým jevům poskytl zástupcům Pražské školy definitivní řešení otázky, co je foném, co je zahrnuto do úkolů fonologie a jaký je vztah mezi fonologií a fonetikou. Nejdůležitější jsou v tomto ohledu díla N. S. Trubeckého, V. Mathesia, B. Trnky, B. Havránka, I. Vacheka.

Je nesporné, že jednou z hlavních zásluh Pražského lingvistického kroužku je vytvoření fonologie. Učení o fonologie především je uvedeno v knize „Základy fonologie“ Nikolaje Sergejeviče Trubeckého. Tato práce byla poprvé publikována v roce 1939 v němčině, a byla založena na studiu zvukových systémů více než sta jazyků.

Trubeckoj vytváří vlastní fonologickou teorii založenou na rozdělení vědy o zvucích do fonetiky a fonologie. Trubeckoj mezi nimi rozlišuje rozdíl v metodách: fonetika se zabývá specifickými fyzickými jevy, používá metody přírodních věd, zatímco fonologie používá čistě lingvistické metody (metody sociálních věd nebo humanitních věd).

„Úkolem fonologie je zjišťovat, které hláskové rozdíly ve zkoumaném jazyce jsou spjaty s rozdíly významovými, v jakém vzájemném vztahu jsou rozlišující prvky (či prvky příznakové) a podle jakých pravidel se mohou kombinovat jedny s druhými a vytvářet tak slova nebo věty... Hlásky, jimiž se zabývá fonetik, a jednotky, které studuje fonolog, se vzájemně zcela nekryjí. U hlásky musí fonolog brát v úvahu pouze to, co v jazyce plní určitou funkci.“¹²⁵

Trubeckoj přišel k fonologii z diachronie, z historické fonetiky slovanských jazyků. Jeho výzkum v oblasti historické fonetiky slovanských jazyků vedl k

---

¹²⁵ SLÁDEK, O. *Slovník literárněvědného strukturalismu A-Ž*, s. 227-228.

myšlenke, že fonetická evoluce má smysl, pokud se používá k účelnému přestavení systému. Mnoho fonetických změn je způsobeno potřebou vytvořit stabilitu a dodržovat strukturální zákony zvukového systému. Proto tedy nejprve navrhl a zdůvodnil základní postavení historické fonologie: důvody pro změnu tohoto zvuku by měly být hledány ve fonologickém systému tohoto jazyka v současné fázi jeho vývoje.

N. S. Trubeckoj rozvíjel vědecké tradice ruské lingvistiky. Je známo, že myšlenka rozlišovat mezi zvukem a fonémem pochází z Petrohradské školy. Obecná představa o systémové struktuře jazyka pocházela z Moskevské lingvistické školy.

Trubeckoj identifikuje několik funkcí hlásek, z nichž dává přednost distinktivní nebo rozlišovací nebo fonologické funkci. Tato funkce pomáhá rozlišovat slova, která se liší pouze jednou hláskou. Například, peru-beru, ves-les. Hlásky, které pomáhají rozlišovat slova, se nazývají fonémy.

Tuto část Trubeckoj začíná zkoumáním pojmu fonologické opozice, který definuje jako „taková opozice zvuků, která v daném jazyce může rozlišovat intelektuální významy“.¹²⁶ Členové takové opozice mohou být velmi různorodí. Nejkratší fonologické jednotky, které z pohledu daného jazyka nelze rozložit na kratší, Trubeckoj nazývá fonémem a definuje foném jako „soubor fonologicky významných znaků, které jsou charakteristické pro danou zvukovou formaci“¹²⁷

Co je foném v pojetí N. S. Trubeckého? V dopise z 5. března 1932 lingvistovi I. Forhammerovi vysvětluje, že „normální člověk, pokud samozřejmě není patologicky hovorný, nemluví více než 3–4 hodiny denně; 3–4 další hodiny poslouchá řeč ostatních lidí. Zbytek času je člověk tichý, přemýšlí. Ale i když přemýšlí, používá jazyk: myslíme slovy a větami. Z čeho se skládají tato nevyslovená slova, o kterých si lidé myslí? Samozřejmě není ze zvuků jazyka. <...> Slova, která nejsou mluvená nahlas, se mohou skládat pouze z pojmů zvuků, ze

---

¹²⁶ TRUBECKOJ, N. S., KANCELSON, S. D., ed. *Osnovy fonologii*, s. 39.

¹²⁷ Tamtéž, s. 43.

zvukových obrazů, pro jejichž označení používáme termín foném.“¹²⁸

Vědec věnoval zvláštní pozornost klasifikaci protikladů a zdůraznil, že „ve fonologii hlavní role nepatří fonémům, ale protikladům. Každý foném má určitý fonologický obsah, pouze pokud systém fonologické opozice odhalí určitý řád nebo strukturu.“

Klasifikace opozic (protikladu) podle Trubeckého může být ze tří hledisek:

1. Postoj fonému k celému systému opozice jako celku:

- jednorozměrné (součet příznaků, které jsou stejně charakteristické pro oba členy této opozice, není vlastní žádnému jinému členu stejného systému) a vícerozměrné (celkový počet společných příznaků členů této opozice se vztahuje i na další členy tohoto systému);
- proporciální (vztah mezi jejími členy je totožný se vztahem mezi členy jiné opozice) a izolované (charakteristické rysy, které jsou vlastní členům této opozice, se nevyskytují v jiných);

„Při analýze němčiny došel Trubeckoj k závěru, že 20 německých souhláskových fonémů vytváří navzájem 190 různých opozic. Z nich pouze 13 je jednorozměrných, ostatní jsou vícerozměrné. V druhém případě mají převahu opozice izolované nad proporciálními (poměr 150:40). Spojíme-li obě dvě kritéria, pak je v němčině nejvíce opozic izolovaných vícerozměrných (148, tj. 78 %), nejméně pak izolovaných jednorozměrných (2, tj. 1 %). U jiných jazyků mohou být jiné počty, avšak přibližné vztahy bývají obdobné.“¹²⁹

1. Vztah mezi členy opozice

- privativní (takové opozice, ve kterých je jeden člen charakterizován přítomností příznaku, druhý člen nepřítomností toho příznaku, například znělé a neznělé

---

¹²⁸ KOŠELEV, A. *Pisma i zametky N.S. Trubeckogo*, s. 458.

¹²⁹ ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*, s. 155.

souhlásky);

- graduální (opozice, jejichž členové jsou charakterizováni různými stupni stejného příznaku). Tento druh opozice je relativně vzácný a není tak důležitý jako ten předchozí;
- ekvipolentní (oba členové jsou logicky rovnocenní a nepatří k privativním ani graduálním opozicím). Tento druh opozice je nejčastější v jakémkoli jazyce.

1. Rozsah rozlišovací síly nebo účinnosti v různých pozicích

- konstantní (rozlišovací účinek není omezen);
- neutralizovatelné (příznak na určité pozici ztrácí svůj fonologický význam).

Trubeckoj se domníval, že popis jazyka jako systému musí být správnou a úplnou identifikací všech protikladů.

Fonologická teorie měla obrovský dopad nejen na lingvistiku dvacátého století. Pojmy a formulované vědcem byly použity v jiných humanitních oborech, zejména sémiotice – vědě o obecných vlastnostech znaků.

Jak řekl známý ruský lingvista Reformackij: „Základy fonologie“ je nejbohatší kniha Trubeckého, která je plná znalostí a skutečností obrovského počtu jazyků na všech kontinentech zeměkoule. To je pravá koruna jeho všestranného a nevyčerpatelného zvědavosti a schopnosti pracovat. V knize N. S. Trubeckého je také pozoruhodná znalost všech druhů fonetické a fonologické literatury od starověkých po současná vydání.“¹³⁰

Trubeckoj považoval fonologický systém jazyka za soubor fonologických opozic, které mohou sloužit k rozlišení významů.

Je však třeba poznamenat, že různá ustanovení N. S. Trubeckého nebyla mezi všemi představiteli Pražského lingvistického kroužku plně přijata. Odlišné názory

---

¹³⁰ REFORMATSKIJ, A. A. *N. S. Trubeckoj i jeho "Osnovy fonologii."*, s. 340-341.

jsou v dílech J. Vacha, L. Nováka, B. Skaličky.

Trubeckoj také významně přispěl k typologickému studiu jazyků. V roce 1936 na zasedání Pražského lingvistického kroužku N. S. Trubeckoj představil svou práci „Mysli ob indoevropskoj problemě“. Ve své práci porovnával indoevropské jazyky se sousedními rodinami a pokusil se dát dohromady jejich typologické vlastnosti. Byl přesvědčen, že pojem „jazyková rodina“ neznamena povinný společný původ řady jazyků ze stejného rodného jazyka. Podle Trubeckého je to společná lingvistická soustava. Podle něj můžefonetická podobnost nastat v důsledku hromadných výpůjček jednoho nesouvisejícího jazyka z jiného. Na základě toho tvrdí, že „...Ve skutečnosti neexistuje žádný důvod navrhnout jednotný indoevropský prajazyk, ze kterého se údajně vyvinuly všechny indoevropské jazyky. Ze stejného důvodu můžeme předpokládat opačný obraz vývoje, tj. předpokládat, že předci indoevropských větev byli zpočátku vůči sobě navzájem odlišní a teprve v průběhu času se díky neustálému kontaktu, vzájemným vlivům a půjčkám významně přiblížili jeden druhému, aniž by se navzájem zcela shodovali.“¹³¹

N. S. Trubeckoj přesvědčivě ukázal, že při pomoci lingvistiky, založené na typologii jazykových rodin, lze dát odpověď na otázku jejich relativního geografického umístění ve starověku. Jiné historické vědy by měly vzít tyto jazykové závěry v úvahu. Trubeckoj věřil, že historici nejednají správně, když řeší jazykové problémy bez znalosti lingvistiky.

Podle Trubeckého jsou všechny indoevropské jazyky charakterizovány přítomností šesti znaků, z nichž každý lze nalézt samostatně v neindoevropských jazycích, ale přítomnost všech šesti příznaků společně se vyskytuje pouze v indoevropských jazycích.

Mezi lingvisty bylo mnoho příznivců, ale také mnoho odpůrců této teorie. Někteří lingvisté tvrdí, že přítomnost všech šesti příznaků se může objevit v neindoevropských jazycích.

---

¹³¹ TRUBECKOJ, N. S. *Izbrannyje trudy po filologii*, s. 46.

3.2.2 Roman Osipovič Jakobson

Nejvýznamnější ve studiu gramatické struktury jazyka byla práce pražských lingvistů, věnovaná studiu sémantického obsahu významných kategorií, které jsou založeny na principu vzájemného porovnávání jednotek s analýzou morfémové analýzy. V oblasti gramatiky byly v Pražském kroužku pozorovány tři hlavní přístupy. První přístup se projevil v dílech R. O. Jakobsona, druhý v dílech V. Mathesia a třetí v dílech V. Skaličky. První prací tohoto druhu byla práce R. Jakobsona „O struktuře ruského slovesa“, který položil základ pro strukturální gramatické studium.¹³² Jakobsonova studie struktury ruského slovesa byla poprvé zveřejněna v roce 1931.

Podle Jakobsona by analýza gramatického systému měla být založena na konceptu morfologické korelace, který se řídí objevem Trubeckého o principu fonologických opozic. Jakobson na začátku své práce píše, že „jednou ze základních vlastností fonologických korelací je to, že oba členy korelačního páru jsou nerovné: jeden člen má odpovídající příznak, druhý nemá.“¹³³

„Člen příznakový vypovídá o přítomnosti určitého příznaku, člen bezpříznakový nevypovídá nic ani o přítomnosti ani o absenci téhož příznaku, nýbrž je vzhledem k němu neutrální. Tak např. u kategorie rodu českých substantiv je ženský rod příznakový, neboť u osob zásadně označuje pouze osoby ženského pohlaví. Naproti tomu tzv. rod mužský je bezpříznakovým členem opozice, neboť se v zásadě o ženském ani mužském pohlaví nevyjadřuje, je z hlediska tohoto příznaku neutrální. Proto se např. oslovení „milé studentky“ vztahuje výhradně k osobám ženským, kdežto oslovení „milí studenti“ se může vztahovat ke všem studentům i studentkám. Pouze v určitých kontextech, zvláště v takových větách,

---

¹³² APRESJAN, Ju. D. *Ideji i metody sovremennoj strukturnoj lingvistiky*, s. 70.

¹³³ JAKOBSON, R. O. *Izbrannyje raboty*, s. 210.

kde vedle sebe stojí oba členy opozice (milé studentky, milí studenti...) a kde příznakový člen opět označuje osoby ženské, může člen bezpříznakový označovat zbytek osob, tj. osoby ne-ženské, tedy mužské. V zásadě si však stále udržuje schopnost označovat všechny osoby, tj. být z hlediska daného příznaku neutrální.“¹³⁴ Podle Jakobsona bezpříznakový člen opozice je zjevně uznán. Jakobson snažil se redukovat všechny opozice k binárním a přenést binární princip z fonologie do morfologie (prosazovat nerovný status členů morfologické kategorie). Tato teorie lingvisty pokračuje i v jeho americkém období.

Jeho vědecké práce v československém období se věnují především fonologii, včetně diachronní morfologie, teorie lingvistických kontaktů a poetickému jazyku. Obzvláště slavný byl jeho velký článek „K obščemu učeniju o padeže“, publikovaný v roce 1936. Zde s využitím materiálu o ruských pádech aplikoval na morfologii a gramatickou sémantiku teoretický aparát Pražského kroužku vyvinutý pro fonologii, zejména teorii opozice. V práci se pokouší identifikovat významy každého z ruských pádů.

Jakobson představil gramatickou kategorii případů jako systém opozic, který spočívá na diferenciálních sémantických rysech. Jakobson vycházel ze skutečnosti, že pád neexistuje izolovaně, ale je odhalen v jazyce při pomoci protikladů a je „určen celkovým systémem případu daného jazyka.“¹³⁵ Pro analýzu tohoto systému Jakobson identifikuje morfologické korelace pádů. V rámci každé korelace je jeden z pádů charakterizován přítomností některého příznaku a druhý jeho nepřítomností. Na základě kritérií objemu, orientace a periferie je založen ruský systém pádů.¹³⁶

R. O. Jakobson také přispěl k typologii jazyků a jazykových svazků.

Pod pojmem jazykový svaz se rozumí skupina jazyků, které nejsou příbuzné, geograficky souvisejí, kvůli čemuž má jejich struktura společné rysy, tj. „znatelné podobnosti v syntaktické, morfologické struktuře v důsledku „identického

---

¹³⁴ ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*, s. 158.

¹³⁵ JAKOBSON, R. O. *Izbrannyje raboty*, s. 138.

¹³⁶ Tamtéž, s. 194.

vývoje“¹³⁷. Naopak „lingvistické rodiny“ se vyznačují společným fondem gramatických morfémů a společných slov.

V roce 1931 se objevila díla R. Jacobsona „O teorii fonologičeských sojuzov meždu jazykami“ a „K charakteristikě evroasijskeho jazykovoho sojuza“. V těchto pracích Jakobson upozorňuje na fonologické rysy, které charakterizují některé jazykové svazy. Například jazyky Baltského jazykového svazu, které zahrnují litevský, lotyšský, kašubské, estonský, švédský, dánský, norský a část severoněmeckých dialektů, jsou charakterizovány v různé míře *polytonie*, tj. fonologické využití rozdílů v hudebním tónu. Tyto jazyky patří do různých jazykových svazů indoevropských jazyků, ale také do různých rodin. Jazykový svaz, který zahrnuje řadu jazyků jihovýchodní Asie, jako je čínština, japonština, barmština, thajština a vietnamština, má vlastnost *politonie*. Teorie jazykových svazů byla zaměřena především proti tradičním indoevropským studiím, které popírají interakci jazykových svazů a možnost spojení příbuzných jazyků.¹³⁸

Po fonologii byla jedním z hlavních výzkumných témat pražských lingvistů gramatika, zejména morfologie. Jakobson se ve svých dílech na toto téma zaměřil, a připoutal tak pozornost ostatních lingvistů. Spolu s dalšími účastníky Pražského lingvistického kroužku se podílel na vývoji tématu jazykových svazků.

3.2.3 Sergej Josifovič Karcevskij

Nejznámější z jeho publikací jsou dvě knihy 20. let. Prvním z nich je napsaný ve francouzštině v roce 1927 „Systém ruského slovesa“, a publikovaný v roce 1928 v Moskvě „Opakující se kurz ruského jazyka“. Ještě slavnější je jeho velmi krátký článek „O asymetrickém dualismu lingvistického znaku“, publikovaný v roce 1929

---

¹³⁷ Tamtéž, s. 93-94.

¹³⁸ AMIROVA, T. A., OĚHOVIKOV, B. A., ŤOŽDESTVENSKIJ, Ju. V., GONČARENKO, Ju. F, ed. *Jistorija jazykoznanija*, s. 561.

v prvním vydání sborníku Pražského lingvistického kroužku.

Práce Karcevského věnovaná analýze asymetrického dualismu lingvistického znaku určuje vývoj moderní lingvistiky. Důležitým rysem teorie Karcevského je pokus vysvětlit fungování jazyka, jeho dynamiku a vývoj prvků vnitřní struktury samotného jazykového systému.

Autor vychází z učení Saussura o lingvistickém znaku, že hlavní vlastnost lingvistického znaku má duální charakter, a proto ve znaku se kombinuje „pojem“ (označované) a „akustický obraz“ (označující). Saussure ilustruje význam znaku ve tvaru kruhu, který je rozdělen do dvou stejných symetrických částí. Trubeckoj s tím nesouhlasí a říká, že „pokud by znaky byly nehybné a každý z nich by plnil pouze jednu funkci, jazyk by se stal jednoduchou sbírkou štítků. Je však také nemožné si představit jazyk, jehož znaky by byly mobilní do té míry, že by mimo konkrétní situace nic neznamenal. Z toho vyplývá, že povaha lingvistického znaku musí být neměnná a zároveň mobilní. Znak se může změnit pouze částečně, když se přizpůsobí ke konkrétní situaci, a je nutné, aby díky nepohybnosti jeho druhé části znak zůstal totožný se sebou samým.“¹³⁹ Ve skutečnosti pozorujeme složitý vzájemný vztah mezi plánem obsahu a plánem vyjádření v jazyce. Rozporná povaha vztahu mezi označovaným a označujícím vede k asymetrii obou stran znaku v procesu jeho aktualizace. Karcevskij se domníval, že v tomto je „život“ jazyka.

Na jedné straně může akustický obraz obsahovat velké množství ponětí. To znamená, že znak se stává mnohoznačným. Například stůl může být kusem nábytku nebo způsobem servírování jídla – švédský stůl. Z jiné strany konkrétní pojetí může být vyjádřeno různými synonymy, například odvážný, smělý, statečný.¹⁴⁰ Proto podle tohoto vědce je každý lingvistický znak zároveň homonymum a synonymum díky tomu, že v jazyce neustále dochází ke složité interakci označujícího a označovaného. Nestabilitu lingvistického znaku považuje za hybnou sílu vývoje

---

¹³⁹ KARCEVSKIJ, S. J. Ob assimetričeskom dualisme lingvističeskogo znaka. ZVEGINCEV, V.A. *Istorija jazykoznanija 19-20 vekov v očerkach i izvlečenijach*, s. 85.

¹⁴⁰ VOLOŠINA, O. A. Teorija jazykovej dejatel'nosti v rabotach S. J. Karcevskogo: K 130-letiju so dnja roždenija S. J. Karcevskogo, s. 78.

lingvistického systému. „Označované se snaží získat jiné funkce než své vlastní, označující se snaží najít jiné způsoby vyjádření, než je jeho znak. Jsou asymetrické, jsou ve stavu nestabilní rovnováhy.“¹⁴¹

Hlavní věcí v učení Karcevského o asymetrickém dualismu lingvistického znaku je to, že jazykové znaky mají tendenci k asymetrii, což umožňuje porozumět zdrojům utváření synonymie, homonymie a polysémie. Asymetrie obou stran (označených a značících) znaku je výhodou přirozeného jazyka.

Myšlenky S. Karcevského ovlivnily vznik a vývoj Pražské školy. Čeští lingvisté vycházeli z principu asymetrie lingvistického znaku při vývoji řady problémů, zejména morfologie. Myšlenku „asymetrického dualismu“ vyvinul V. Skalička. Skalička na základě myšlenek Karcevského vyvinul koncept *seme* – minimální jazykové jednotky, která má význam.

Karcevskij hrál ve vývoji lingvistiky významnou roli. Díky němu se čeští lingvisté seznámili s učením Saussura, a podle toho vytvořili Pražský lingvistický kroužek.

Klasické období Pražské lingvistické školy skončilo na začátku druhé světové války. Činnost Pražské lingvistické školy hrála v historii lingvistiky důležitou roli. Měla a nadále má významný dopad na vývoj světové lingvistiky, protože hlavní myšlenky i v současné době neztratily význam.

Pražský kroužek byl multikulturním a mezinárodním fenoménem spojujícím české a ruské vědce, kteří významně přispěli k jeho formování a rozvoji. Lingvisté pražského lingvistického kroužku zdůvodnili novou disciplínu o jazyce – fonologie, kterou systematizoval N. S. Trubeckoj ve své práci *Základy fonologie*. Centrem teorie Trubeckého je koncept *opozice*. Koncepty a metody vyvinuté na fonologickém materiálu byly použity v jiných oblastech lingvistického výzkumu, například v oblasti gramatiky. Jednou z hlavních teorií v oblasti gramatiky je učení

---

¹⁴¹ KARCEVSKIJ, S. J. Ob assimetričeskom dualisme lingvističeskogo znaka. ZVEGINCEV, V.A. *Istorija jazykoznanija 19-20 vekov v očerkach i izvlečenijach*, s. 86-87.

Jakobsona o gramatických opozicích. Princip asymetrického dualismu, vyvinutý Karcevským, našel široké uplatnění v teorii a praxi lingvistického výzkumu, včetně práce lingvistů Pražské školy. Trubeckoj a Jakobson také významně přispěli k typologickému studiu jazyků.

V práci “O předpokladech pražské lingvistické školy” Jakobson tvrdil, že „Pražská lingvistická škola je plodem symbiózy české a ruské mysli. Původnost školy se projevuje ve výběru nových idejí a v jejich spojení v soustavný celek. Československo leží na rozcestí rozličných kultur a historická svéráznost jeho kultury tkví odedávna, snad od dob cyrilometodějských, právě v tvůrčím sloučení potoků, jejichž zřídla jsou si vzdálena. V mistrném křížení rozmanitých, někdy dokonce protichůdných proudů je velký půvab českého umění a ideologie v nejplodnějších úsecích českých dějin. Je v tom také záruka širokých možností opravdové mezinárodní spolupráce.“¹⁴²

---

¹⁴² JAKOBSON, R., TOMAN, J., ed. *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona: články, recenze, polemiky 1920-1945 a Moudrost starých Čechů*, s. 64.

Závěr

V důsledku občanské války v roce 1917 několik milionů Rusů opustilo svou vlast. Velkou část emigrantů představovali lidé z nejvyšší kulturní vrstvy.

Po překonání duchovní krize prvních let vyhnanství se mohli ruští uprchlíci vrátit do tvůrčí činnosti. Emigrace, rozptýlená po mnoha kontinentech, byla držitelem kulturních tradic své vlasti. Také však přinesla tuto kulturu do jiných zemí, a podílela se na rozvoji hostitelských zemí. Ruské emigraci se podařilo zaujmout jinou zemi v jejich kultuře, a dokonce na ní zanechat své stopy.

Mezi středisky ruské emigrace v Evropě bylo identifikováno pět nejvýznamnějších: Francie (Paříž), Německo (Berlín), Království Jugoslávie (Bělehrad), Bulharsko (Sofie), Československo (Praha). Berlín byl vydavatelským, intelektuálním a literárním centrem do poloviny 20. let, pak se centrem ruské literatury stala Paříž. Bělehrad byl významný tím, že přijal část bělogvardějské armády a emigranti byli chráněni srbským právem. Život v Bulharsku a v jeho hlavním městě nebyl snadný, ale bulharská populace a vláda emigranty přijala dobře. Každá země a město emigrační koncentrace mělo své vlastní charakteristiky. Centrem koncentrace ruského vědeckého myšlení byl mladý, nově vytvořený stát – Československo. Praha se stala jedním z nejrůšnějších center kulturního a vědeckého života ruské emigrace, která získala finanční podporu v rámci tzv. Ruské akce. Z Ruska do Československé republiky, která se již od Rakouska-Uherska oddělila a získala nezávislost v roce 1918, začaly na počátku 20. let 20. století přicházet významné osobnosti ruské kultury: spisovatelé, novináři, vědci.

Po chvíli se začaly objevovat velmi zajímavé kombinace, například v oblasti lingvistiky. Ruští vědci v Praze společně s českými lingvisty obohatili svými nápady Pražský lingvistický kroužek, díky nimž se Pražská škola stala největší jazykovou školou na světě. „Ruské jádro“ kroužku tvořili R. O. Jakobson, N. S. Trubeckoj, S. J. Karcevskij.

Svým přínosem pro světovou vědu a kulturu se první vlna emigrace stala velice významným jevem. Emigrace tak způsobila velice přínosnou interakci různých kultur.

Seznam použité literatury a pramenů

Tištěné zdroje – české

BARVÍKOVÁ, H., PODANÝ, V. *Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1938: [materiály k dějinám]: přehled archivních fondů a sbírek uložených v České republice*. 2. vyd. Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1996. Práce z dějin České akademie věd. ISSN 0323-1313.

BĚLOGVARDĚJEC. *Rusko v exilu*. Praha: Nákladem "Fronty", 1936.

Byzantinoslavica: Revue Internationale des Études Byzantines. Praha: Euroslavica, 1929. ISSN 0007-7712.

Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci. Praha: Nákladem vlastním vydalo Ministerstvo zahraničních věcí, 1924.

ČERMÁK, P., POETA, C., ČERMÁK, J. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Praha: Academia, 2012. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2097-0.

ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-85885-96-4.

HAVRÁNKOVÁ, M., ed. *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci: Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Vilém Mathesius, Jan Mukařovský, Bohumil Trnka, Miloš Weingart: korespondence z let 1923-1970*. Praha: Academia, 2008. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-1622-5.

JAKOBSON, R. *Základy českého verše*. Praha: Jan Fromek, 1926.

JAKOBSON, R., TOMAN, J., ed. *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona: články, recenze, polemiky 1920-1945 a Moudrost starých Čechů*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3673-3.

MURKO, M. Úvodem. In: *Slavia* 1. Praha, 1922/1923, č. 1.

PUTNA, M. C. *Rusko mimo Rusko, I díl: dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. Brno: Petrov, 1993. ISBN 80-85247-45-3.

Ročenka Slovanského ústavu v Praze. Praha: Nákladem Slovanského ústavu, 1932, 1932(4).

SLÁDEK, O. *Slovník literárněvědného strukturalismu A-Ž*. Praha: Host, 2018. ISBN 978-80-88069-64-5.

VACHEK, J. *Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovědné*. Jinočany: H & H, 1999. ISBN 80-86022-12-9.

VACHEK, J., ed. *U základů pražské jazykovědné školy*. Praha: Academia, 1970. *Prameny české a slovenské lingvistiky*.

VEBER, V., BUBENÍKOVÁ, M., ed. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945: seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK v Praze: sborník studií*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-083-1.

VOJVODÍK, J., WIENDL, J., ed. *Heslář české avantgardy: estetické koncepty a proměny uměleckých postupů v letech 1908-1958*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2011. *Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis*. ISBN 978-80-7308-332-8.

Tištěné zdroje – ruské

AMIROVA, T. A., OLHOVIKOV, B. A., ŘOŽDESTVENSKIJ, Ju. V., GONČARENKO, Ju. F., ed. *Jistorija jazykoznanija. 2*. Moskva: AKADEMIA, 2005. ISBN 5-7695-2377-8.

APRESJAN, Ju. D. *Ideji i metody sovremennoj strukturnoj lingvistiky*. Moskva: Prosveščeniye, 1966.

ARSENJEV, A., KIRILLOVA, O., SIBINOVICH, M. *Russkaja emigracija v Jugoslavii*. Moskva: Indrik, 1996.

- ARSENJEV, A.B., ORDOVSKIJ-TANAJEVSKIJ, M. L. *Gimnazija v licach*. Belgrad: Archiv Serbskoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2018. ISBN 978-86-89577-16-7.
- AVTONOMOVA, N. *Slavische Rundschau i R. Jakobson v 1929 godu*. Issledovanija po istorii ruskoj mysli. Moskva, 2002.
- BELKIND, Ju. G., LEUSENKO, D. A. Nasledije N. S. Trubeckogo: Sovremennye issledovatel'skije zadači. In: *Nauka v sovremennom informacionnom obščestve: Materialy XX meždunarodnoj naučno-praktičeskoj konferencii*. LuluPress, 2019, s. 66-68. ISBN 978-0-35991-773-0.
- BOGOV, V. A. Etnopolitičeskije processy v Lifljandii v načale XX v. i jich otaženije v periodičeskoj pečati. *Vestnik Vjatskoho gosudarstvennogo gumanitarnogo uvinersiteta*. 2016(6), s. 23-31.
- BORISOV, V. P. *Rossijskije učenyje a inženery*. Moskva: Perspektiva, 1993.
- BUBENÍKOVA, M. Dostojevskij v Čechii. In: KASATKINA, T.A. Dostojevskij i XX vek. Institut mirovoj literatury RAN, 2007. ISBN 978-5-9208-0285-9.
- ČUBUKOV, A. V. Lingvističeskoje nasledije N. S. Trubeckogo. *Sovremennoje obrazovanije: teorija i praktika*. Ufa: Aeterna, 2017, s. 274-282. ISBN 978-5-00109-231-5.
- EROCHIN, A.V. *Rossijskaja germanistika v emigracii: žurnal "Germanoslavika" i jeho russkije avtory*. In: Russkaja germanistika. Ežegodnik Rossijskogo sojuza germanistov. Iževsk: Udmurdsij universitet, 2017. ISBN 5-9551-0189-6.
- FUŽERON, I a Ž FUŽERON. O čem rasskazyvajut archivy: Iz perepiski S.J.Karcevskogo. *Trudy instituta russkogo jazyka im. V.V. Vinogradova*. Moskva: Institut russkogo jazyka im. V.V. Vinogradova RAN, 2018, 244-320. ISSN 2311150X.
- JAKOBSON, R. *Izbrannye raboty*. Moskva: Progress, 1985.
- JAKOBSON, R. *Základy českého verše*. Praha: Jan Fromek, 1926.
- JOVANOVIČ, M., *Russkaja emigrace na Balkanach 1920-1940*, Moskva: Russkij put', 2005.

- KAMENSKAJA, V. A., MALEVIČ, O. M. *Blok v Čechoslovákii*. Moskva, 1993.
- KARCEVSKIJ, S. J. *Iz lingvističeskoho nasledija: 2 díl*. Moskva: Jazyky slavjanskoj kultury, 2004. ISBN 5-94457-160-8.
- KARCEVSKIJ, S.J. Ob assimetričeskom dualisme lingvističeskogo znaka.
- KJOSEVA, C. *Russkije emigrantskije organizacii v Bolgarii (obščaja charakteristika)*. In: SALKOV, A.P. a O.A. JANOVSIIJ. *Rossijskije i slovjanskije issledovanija*. Minsk: BGU, 2007, s. 98-105.
- KOŠELEV, A. *Pisma i zametky N.S. Trubeckogo*. Moskva: Jazyky slavjanskoj kultury, 2004. ISBN 5-94457-170-5.
- KREJD, M. *Poety parižskoj noty*. Moskva: Molodaja gvardija, 2003.
- REFORMATSKIJ, A. A. N. S. Trubeckoj i jeho „Osnovy fonologii.“ TRUBECKOJ, N. S. *Osnovy fonologii*. 2. Moskva: Aspekt-Press, 2000, s. 309-341. ISBN 5-7567-0250-4.
- SERAPIONOVA, E.P. *Češko-russkaja jednota*. Slavjanovedenie. 2012, 2012(4).
- SERAPIONOVA, E.P. *Rossijskaja emigracija v Čechoslovatskoj respublike (20-30-e gg)*. Moskva: Institut slavjanověděnija i balkanistiki RAN, 1995.
- SMIRNOVÁ, N. *Dostoprimečatelnyje russkije chramy i kladbišča*. Pariž: Aubin, 1999.
- SOKOLSKIJ, A. A. *Rodnyje i čužije berega*. Florida, 1984.
- SOROKINA, V. V. *Russkij Berlín*. Moskva: Izdatelstvo Moskovskoho universiteta, 2003.
- STEINER, P. "WHICH SIDE ARE YOU ON, BOY?" Roman Jakobson v Prage mežvojennjgo perioda. *Slovo.ru: Baltijskij akcent*. Kaliningrad: Baltijskij federalnyj universiter Immanuila Kanta, 2018(1), 13-28. ISSN 2225-5346.
- TEJCHMANOVÁ, S. *Rusko v Československu: (bílá emigrace v ČSR 1917-1939)*. Jinočany: H & H, 1993. *Nové pohledy*. ISBN 80-85467-57-7.

TRUBECKOJ, N. S. *Izbrannyje trudy po filologii*. Moskva: Progress, 1987.

TRUBECKOJ, N. S., KANCELSON, S. D, ed. *Osnovy fonologii*. 2. Moskva: Aspekt Press, 2000. ISBN 5-7567-0250-4.

VANDALOVSKAJA, M. G. *Russkaja emigrace XX věka 20 - 30e gody*. Moskva: Prosvěščenije, 2017.

VAVŘÍNEK, V. *Učastije rossijskich vizantinistov i slavistov v sbornike Byzantinoslavica v mežvojennyj period*. Rossijskije učenyje gumanitarii v mežvojennoj Čechoslovakii. Institut slavjanovedenija RAN. Moskva, 2008.

VOLOŠINA, O. A. Teorija jazykovej dejatel'nosti v rabotach S.J. Karcevskogo: K 130letiju so dnja roždenija S. J. Karcevskogo. *Russkij jazyk v škole*. Moskva: Naš jazyk, 2014(7), s. 74-80.

ZVEGINCEV, V.A. *Istorija jazykoznanija 19-20 vekov v očerkach i izvlečenijach: 1 dil*. Prosveščenije. Moskva: Prosveščenije, 1964.

Internetové zdroje – ruské:

AVERINCEV, S. Nekoľko myslej o "evrazijstve" N.S. Trubeckogo: Opyt bezpristrastnogo vzgljada. *Novyj mir* [online]. 2003(2) [cit. 2020-03-20].

Dostupné z: https://magazines.gorky.media/novi_mi/2003/2/neskolko-myslej-o-evrazijstve-n-s-trubeczkogo.html

BAKUNCEV, A.V. Russkije diaspory Pribaltike v 1920-1930-e gg. *Novyj žurnal* [online]. New York, 2011 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z:

<https://magazines.gorky.media/nj/2011/262/russkie-diaspory-pribaltiki.html>

BEREZOVAJA, L. G. Kultura ruskoj emigracii. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 4-11-2019]. Dostupné z:

http://www.nivestnik.ru/2001_3/11.shtml

BĚLIJ, A. *O Rossii v Rossii a o „Rossii“ v Berlíně*, [online], [cit. 4-11-2019].

Dostupné z: <http://berlin-berega.de/o-zhurnale/2-2018r/andrej-bely/>

BELJAJEVA, I. F., HUHUNI, G. T. N. S. Trubeckoj i osnovateli Pražskoj lingvističeskoj školy. *Vestnik Moskovsogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Serija "Lingvistika"* [online]. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj oblastnoj universitet, 2013, (3), 5-10 [cit. 2020-01-19]. ISSN 2072-8379.

Dostupné z: <https://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/4617>

BONDAREVA, E. A., MUHACOV, U. V. Russkaja emigracia v Jugoslavii (1920-1945). *Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka* [online], [cit. 30-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-emigratsiya-v-yugoslavii-1920-1945/viewer>

EVSEEVA, E. N. Russkij narodnyj universitet v Prage. *Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z:

<https://cyberleninka.ru/article/n/russkij-narodnyj-universitet-v-prage-1923-1933/viewer>

GORYAYNOV, A. N. Učebnyje zavěděníja ruskoy emigracii v Bolgarii (20-30 gody). *Naučnaja elektronnaia biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 13-12-2019].

Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnye-zavedeniya-ruskoy-emigratsii-v-bolgarii-20-30-e-gody/viewer>

CHRISANFOV, V. I., TURYGINA, N. V. O historiografii voprosa o čislennosti ruskoy emigracii v 1920-1930. *Vestnik SPbGU* [online]. 2014(3), 17-27 [cit.

2020-01-22]. Dostupné z: <http://vestnik.spbu.ru/html14/s02/s02v3/02.pdf>

KJOSEVA, C. Russkaja emigracia v Bolgarii 20-50 goda XX věka, *Novij žurnal* [online]. 2007 [cit. 13-12-2020]. Dostupné z:

<https://magazines.gorky.media/nj/2007/247/rossijskaya-emigracziya-v-bolgarii-hh-vek.html>

MARČENKO, T.V. *Rossika na stranicah Slavische Rundschau*. Literaturnyj fakt [online]. [cit. 2021-2-27]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossika-na-stranitsah-slavische-rundschau>

<https://cyberleninka.ru/article/n/rossika-na-stranitsah-slavische-rundschau>

MATVEEVA, I. V. Iz žizni russkich emigrantov v Bolgarii: otryvki vospominanij. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 13-12-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/iz-zhizni-russkoy-emigratsii-v-bolgarii-otryvki-vospominaniy/viewer>

MIKULONOK, A.A. Problema polučeniya vyššego obrazovaniya rossijskimi emigrantami v Polše v 1920-1930-e-gg. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-polucheniya-vysshego-obrazovaniya-rossiyskimi-emigrantami-v-polshe-v-1920-1930-e-gg/viewer>

MIKULONOK, A.A. Problema ruskoj nacionalnoj školy v Polše v 1920-e gg. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-russkoy-natsionalnoj-shkoly-v-polshe-v-1920-e-gg/viewer>

MIKULONOK, A.A. Problema uregulirovaniya pravovogo položenija rossijskich emigrantov v Polše v 1920-e gg. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-uregulirovaniya-pravovogo-polozheniya-rossiyskich-emigrantov-v-polshe-v-1920-e-gg/viewer>

MOROŠKIN, V.A. Emigracija naselenija iz Rossiji v Bolgariju v 1919-1924 gg. *Vlast'* [online]. 2013(4) [cit. 2021-1-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/emigratsiya-naseleniya-iz-rossii-v-bolgariyu-v-1919-1924-gg>

TSFASMAN, A. B. „Ruskij Berlín“ načala 1920 let: izdatelskij bum. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online], [cit. 5-11-2019]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/russkiy-berlin-nachala-1920-h-godov-izdatelskiy-bum/viewer>

ŽUKOV, A. V. Dejatelnost emigrantskich organizacij v rešenii socialno-ekonomičeskich problem rossijskich bežencev v Polše 1919-1939 gg. *Naučnaja elektronnaja biblioteka KiberLeninka* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/deyatelnost-emigrantskich-organizatsiy-v-rešenii->

[sotsialno-ekonomicheskikh-problem-rossiyskih-bezhentsev-v-polshe-1919-1939-gg/viewer](#)

Resumé

Первая волна эмиграции – массовый отъезд русских граждан с 1918 года вследствие революции и Гражданской войны (1917-1923) в России. В короткий период страну покинуло около 2 миллионов человек. Сформировалось несколько центров русской эмиграции в Европе, среди которых была Чехословацкая республика. Страна считалась по праву интеллектуальным центром эмиграции, «Русским Оксфордом». С Чехословакией были связаны судьбы трех лингвистов: Р. О. Якобсона, С. И. Карцевского и Н. С. Трубецкого. Благодаря усилиям и плодотворному взаимодействию чешских и русских лингвистов был создан Пражский лингвистический кружок, внесший значительный вклад в мировую историю.

Seznam příloh

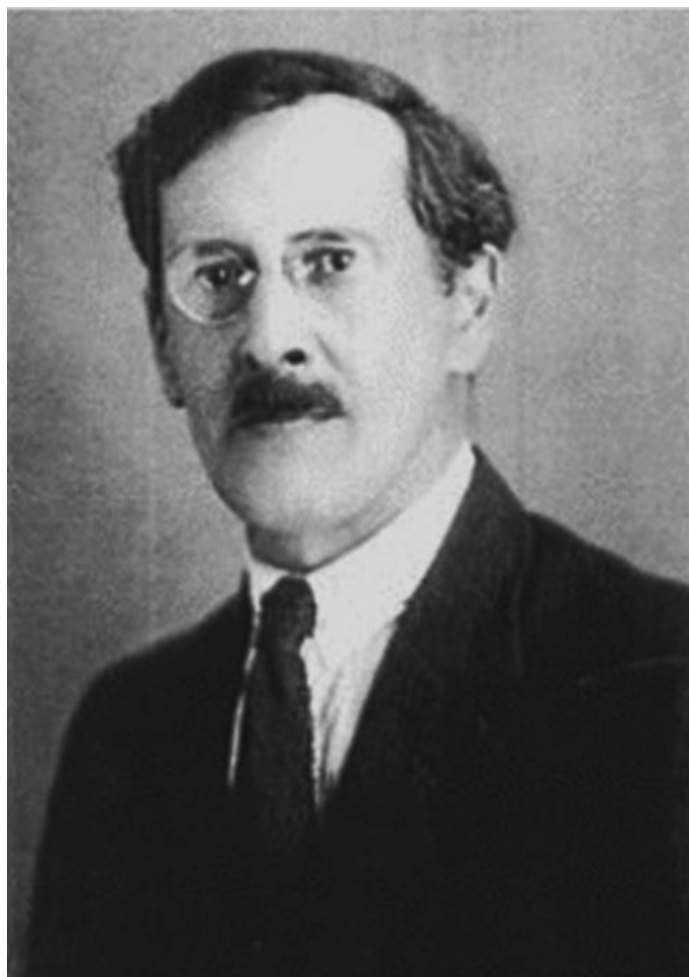
PŘILOHA Č.1 – Portréty ruských lingvistů

Příloha č.1

Obr. č. 1: Roman Osipovič Jakobson

Dostupné z: < <http://pasternakmuseum.ru/89-sajt/memory/601-yakobson/index.html> >

Obr. č. 2: Sergej Josifovič Karcevskij

Dostupné z: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Sergej_Josifovič_Karcevskij>

Obr. č. 3: Nikolaj Sergeevič Trubeckoj

Dostupné z: < <https://philhist.spbu.ru/personalii.html?start=90>>

Obr. č. 4: Účastníci mezinárodní fonologické konference. Praha, 1930.

Stojící: R.O. Jakobson, N. S. Trubeckoj, D. Čyževskij, S. O. Karcevskij, A. de Groot, A. Sommerfelt, P. G. Bogatyrev, F. Oberpfalcer, B. Trnka, J. Mukařovský, G. Ružičič.
Sedící: V. Doroševskij, V. Mathesius, K. Nitsch, A. Belič, G. Ulašín, S. Romanskij, K. Buhler.

Dostupné z: <<http://ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2019/04-2019/item/707-petr-bogatyrev-uchenyj-podarivshij-russkomu-chitatelyu-shvejka-okonchanie-nachalo-v-rs-11-2016>>